Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...мнай 1921 оной ...ин 21-hээ гарана. | № 254 (18277) | 1989 оной ноябриин 4, суббото | Сэн 3 мүн.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ АРБАН НЭГЭДЭХИ СЕССИ ТУХАЙ

ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

...АССР-эй арбан нэгэдэхи Верховно Советэй ардаи сесси Советүүдэй байконференц-зал соо 1989 ...ин 3-да болобо.

...АССР-эй Верховно Совет...гшэ, депутат **Н. Г. Дамнанагуй** гүт?

М. А. Грачев: Тиймэ, жа болохо. Эндэ бүхэн хүн зоной hэшхэлhэ ...хал даа.

К. М. Гаврилова, ...кын Госпланай байгаа...гаалха бага таhагай на...

— Хоёр үдэрэй турш ...ленгинскын ЦКК-да бе...гэдэ юумыень хараа...Урдань тэндэ ямар бай... мүнөө ямар болоо...шэгүй байнал. Угаа...галда хаяха ушарые...хич бага болгоhоони...нэй энэ талаар эрш...дэлмэри ябуулжа ба...шэлнэ. Намда үүн ...этигэнэ гэжэ hанагша...hэ мэдүүлхэ хүсэлэ...дэмтэд хии проект...бэшэ, эдээндэ этигэ...жэхэ хэрэгтэй.

Республикын Хэ...шин соо болоhон ...дээрэ нэрлэгдэhэн ...гадна «Сибгипробум...шэнжэлгын институ...тор Н. Н. Атаманчу...ленгинскын ЦКК-гай ...рэй орлогшо Н. А. ...Лимнологическа инсти...ректорэй орлогшо А. ...турин, проектын авто...Гончаров гэгшэд хэ...

И. Го...

...мэзэд, топинамбурнуудай ...уhалхада угаа үрэжэлтэй ...рээшье, хэрэгтэй химичес...досуудтай уhаяа мини...байхын орондо аша ту...гаар хэрэглээ хада дэр...даа. Зомгооно, холтоно...бэриин үнэhэтэй ...удаань шэбхэ нэмэзд, ...үтэгжүүлгэ дээрэ топин...ургуулхадэ угаа hайн ...шадаа нимэ үтэгжүүлгэ...даг завод байгуулха тус...Топинамбурнуудые ...үнеэн, хонин — бүхы ...ратайгаар эдинэ. Ге...120 центнер ургаса аба...домоор байна. Селенг...ЦКК дээрэ байгуулагдаh...гахан поли эдэ бүгэд...руулаа.

Омоли загаhан уhанд...hан элдэб бодосуудhан...хэмжүүрэй бэтэй боло...hэн hанамжа таранхай...тиимэ бэшэ, эдэ хоо...талдаhанhаа тэдэнэр ...ранхайнууд болоо гэ...наб. Тиихэдэ Байгалай ...ажаhуугаад. баялигу...хүртэлсэхэгүй гээшые би...жэлнэб. Байгалые хэдэ...стогуудта хубаарилжа, ...до үгэхэ хэрэгтэй: заг...ригты, эдлэгты. «Бай...вод» эмхимн хүдэлмэ...угаа зеахан, бзез хусэ...таhадые барижа бы...намда голхорол түрүү...мэ үзэгдэлнүүдтэй тэмс...тойбди.

Асуудал: Мүнөө хүн...доо болоо. Байгалай...да нээгдээтэй болоо...загаhа олзоборилхо ...шуул Хууляар хориг...дэб арга хэрэглэхэ г...нанагуй гүт?

М. А. Грачев: Тиймэ...hэн зонной hэшхэлhэ ...

— «Нина Берберо...үнгэрhэн хойно...»

ХОЕРДОХИ ПРО...

МОСКВА. 9.00 — ...гимнастика. 9.15, 1...зулукска тужаа. 9.3...Хүгжэм. 7-дохи кл...11.05 — Англи хэлэ...35 — Оршон тойро...мнай. 1-дэхи клас...«Коралловый риф...— Шэнэ hонин. 12...льян Пугачев» —...най фильм. 2-дохи ...ля. кровью омытая...ҮДЭ. 17.20 — «Звез...мические будни». ...Байконур» — барим...мүүд. 18.20—Барим...19.10 — Байгал. 19...хэлэнэй хэшээл. ...очерк. МОСКВА. ...сайн» ансамблин...тэнээ дамжуулаг...Киножурнал. 21.00...нойрсогты, багашу...— Мэдээсэлэй дамж...—Время. 22.35 — ...простой вещи» — ...най фильм. 23.55 — ...нин.

САГАЙ УЛ...

Мүнөөдэр республи...най шинг нойтон уни...руун тээhээ секун...метр хүсэтэйгөөр ...Хойто районуудта 5...дус хүйтэн, бусад ...1 градус дулаанhаа...хүрэтэр хүйтэн байх...

Улаан-Үдэдэ шин...унахагүй. Баруун тэ...дын 5—10 метр ...hалхилха. 0 градус ...

Редак...

Р. Б. ГАРМ...

(2 серии) — в 9-30, ...18-10, 21. Зеленый ...(2 серии) — в 10, ...ЛЕДИ ДЖЕЙН (2 ...12-40. 19-10

«ЭРДЭМ»

ДРУЖОК ВСЕЛОГ...— в 9-40. 11-10, ...КУКОЛКА (2 сер...18-20. 20-40.

«ОКТЯБРЬ»

КОШКА КОТОРА...САМА ПО СЕБЕ — ...ТЕРДЕВОЧКА (2 се...13-30, 16. 18-40. 21-...

«ВОСТОК»

МОРОЗКО — в 15-3...в 17. 19. 21

«БАЙКАЛ»

ЦЫГАН — в 18-30, ...

...фия Государ...ной АССР по ...фии и книж...ия Ленина. 31 ...Индекс 04613.

...депутадууд! КПСС-эй ...роолиин (1985 он) ...КПСС-эй XXVII ...матрин Центральна ...удэдэхи Пленумүүд...хибэринүүдэй үндэ...орон дотор hүүр...дэгэ социально-эко...ехэ хубилалтануу...hа гээд элидхэлшэ...болгоhо.

...нгэрэгдэжэ байhан ...ха реформо манай ...байдалда ехэ удха ...Экономическа ха...ые нарижуулха та...зүүд КПСС-эй Бү...XIX конференциин ...үүдээр хараслаг...тическэ реформо...юлбоотойгоор бэ...Эдэ бүхы хэмжэ...ет обществодо де...үрэдхэхэ ябадалда ...лмэ боложо үгөө. ...шэнэдхэлгэ — мү...ай ажал ябуулгы...бологоно. Тэрэнэй ...агис hайн hайхан ...ело гуримуудга, ...лтануудаа бодото ...хэхэ, үнгэрэн ошо...гаа үлэhэн муу мү...ай ябадалтай эрид...та боломожо ажал...тие бүхэндэ олого...

...г олонхи ушарта ...бүгэнэгүй гэхэ хэ...ар тиимэhээ урдаа ...ргөөо бэлүүлхын ...ванагүй ехэ орол...гэй болоно.

...Верховно Советэй ...рохи сесси дээрэ ...эл соогоо М. С. ...игэжэ тэмдэглээ ...холтын байдалhа ...арсахын тула манай ...ндэлда демократи ...өөр, арад зоной ...hэдыгөө хүтэлбэ...асагай түлөөлэгын ...болодог Советүү...н хүгжөөнгүйгөөр ...абшахемнай бэрхэ...гэжэ hүүлэй үеын ...болоно».

...хэ реформо бэ...орёо зорилго, тэ...уд дундаа шидхэ...гэжэ hүүлэй үеын ...гэшэлбэ. КПСС-...ха XIX конферен...маар хараалhан зо...ые бэлүүлхын тула ...Энэнь хэдэн ша...дэхэ гэжэ мэдэхэ ...

...хэ реформын нэ...ын гол эрэй гэхэдэ, ...бүридхэлые шэнэл...дээдын зургаануу...ябуулгын гурим таа...ёотэй хэрэг болоно. ...го мүнөө дээрэ...шидхэгдэнхэй.

...радай зүбшэн хэл...аар СССР-эй Конс...(Үндэhэн Хуулида) ...уд оруулагданхай ...хубилалтануудтай ...

...ССР-эй арбан нэгэдэхи Верховно Советэй ардаи сесси Советүүдэй байконференц-зал соо 1989 оной 3-да болобо.

...АССР-эй Верховно Совет...гшэ, депутат **Н. Г. Дамнанагуй** гүт?

...ховно Советэй сессин...эүблэхэ зүйлэй асуу...аража үзэхын урда тээ...адалаар дуунуудые тоо...адуудай бүлэг байгуулаг...ын хүтэлбэрилэгшөөр ...Бартунаев томилогдоо.

...үблэхэ зүйлнүүд ба хү...ким баталагдана.

...үблэхэ зүйлдэ нимэ асуу...гдаhан байгаа.

...ай АССР-эй Конституци...Хуулида) хубилалтануу...алтэнүүдые оруулха тухай, ...АССР-эй арадай депута...болон Буряадай АССР-эй ...утадуудай нютагай Сове...алтануud тухай Буряа...эй Хуулинуудай проект...

...ай АССР-эй арадай депу...болон Буряадай АССР-эй ...утадуудай нютагай Сове...алтануud тухай.

...ай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указуудые баталха тухай.

Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэhэн Хуулида) хубилалтануud болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай, Буряадай АССР-эй арадай депутадуудэй болон Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй hунгалтануud тухай Буряадай АССР-эй Хуулинуудэй проектнүүд тухай элидхэл Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ **К. К. Шомоев** хэhэн байна.

КПСС-эй Хэжэнгын райкомой нэгэдэхи секретарь депутат **К. Д. Лубсандоржиев,** Улаан-Удын ЛВРЗ-гэй слесарьнүүдэй бригадир, депутат **В. А. Попов**, арадай депутадуудай Зэдын районно Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, депутат **Н. Ч. Дабаев**, «Правда Бурятии» газетын редактор, депутат **И. В. Казанцев**, арадай депутадуудай Хойто-Байгалай районно Советэй гүйсэдкомой секретарь **В. Д. Боденова**, Сэлэнгын ЦКК-гай аппаратчица, депутат **В. И. Конева** Хяатын районой Худэриин сомоной Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ **Д. Д. Тубденова**, Зүүн Сибириин технологическа институдай багша **М. П. Маликов**, ВСЖД-гэй Улаан-Удын Калининай нэрэмжэтэ локомотивна депогой слесарь, СССР-эй арадай депутат **В. Е. Карепин**, республикын профсоюзуудай советэй түрүүлэгшэ, депутат **Н. А. Розанов**, уран зохёолшо, СССР-эй арадай депутат **А. Л. Ангархаев** Захаминай райсоветэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ **В. Г. Лаптев,** Буряадай АССР-эй прокурор депутат **А. Ф. Покацкий** Хуулинуудай проектнүүд тушаа элидхэлээр үгэ хэлэhэн байгаа.

Сессиин заседаниин зал соо тодхогдоhон микрофоноор депутат **Л. Я. Похосоев** ажаглалтануудые хэлэhэн дурадхалнуудые оруулhан байна.

Энэзгээр нухэр К. К. Шомоевой элидхэл тушаа үгэ хэлэлгые түгэсхэхэ гэжэ шидхэгдээ.

Забhарлалгын hүүлээр сесси хүдэлмэрээ үргэлжэлүүлбэ. Хуулинуудай проектнуудые зүбшэн хэлсэхэ үедэ депутадуудай болон сессидэ хабаадагшадай хэлэhэн ажаглалтануud болон дурадхалнуud тухай Хуули hанамжалан дурадхаха комиссиин түрүүлэгшэ депутат **В. Н. Башкеевэй** мэдээсэлые сессидэ хабаадагшэд шагнаба.

Хуулинуудай проектнүүдые зүбшэн хэлсэлгын дүнгүүдээр Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэн орлогшо депутат **Р. Б. Гармаев** тус асуудалаар элидхэл хэhэн байна.

Буряадай АССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай арадай депутадуудай болон Буряадай АССР-эй хорин нэгэдэхи зарлалай арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй hунгалтануудые 1990 оной мартын 4-дэ, воскресенидэ үнгэргэхэ тухай Буряадай АССР-эй Верховно Советэй тогтоол депутадуud баталан абаба. Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай hунгалта үнгэргэхэ Түбэй hунгуулиин комисси байгуулха тухай тогтоол мүн лэ баталан абтаба.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй эрбадохи сессиин hүүлээрхи үедэ баталан абтаhан «Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указуудые баталхэ тухай» элидхэл Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй секретарь **А. С. Берещинов** хэhэн байгаа.

Депутадэй элидхэлээр Буряадай АССР-эй Верховно Совет зохихо хуулинууд болон тогтоолнуудые баталан абаа.

Энэзгээр Буряадай АССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Советэй арбан нэгэдэхи сесси хүдэлмэрээ түгэсхөө.

...АМЖАЛТА, ТУЙЛАЛТАНУУДНАЙ— ...АРАДАЙ ЗАСАГАЙ ХҮСЭНhӨӨ

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ депутат К. К. ШОМОЕВОЙ элидхэлhээ

...депутадуud! КПСС-эй ...роолиин (1985 он) ...КПСС-эй XXVII ...матрин Центральна ...удэдэхи Пленумүүд...хибэринүүдэй үндэ...орон дотор hүүр...дэгэ социально-эко...ехэ хубилалтануud...hа гээд элидхэлшэ...болгоhо.

...нгэрэгдэжэ байhан ...ха реформо манай ...байдалда ехэ удха ...Экономическа ха...ые нарижуулха та...зүүд КПСС-эй Бү...XIX конференциин ...үүдээр хараслаг...тическэ реформо...юлбоотойгоор бэ...Эдэ бүхы хэмжэ...ет обществодо де...үрэдхэхэ ябадалда ...лмэ боложо үгөө. ...шэнэдхэлгэ — мү...ай ажал ябуулгы...бологоно. Тэрэнэй ...агис hайн hайхан ...ело гуримуудга, ...лтануудаа бодото ...хэхэ, үнгэрэн ошо...гаа үлэhэн муу мү...ай ябадалтай эрид...та боломожо ажал...тие бүхэндэ олого...

...г олонхи ушарта ...бүгэнэгүй гэхэ хэ...ар тиимэhээ урдаа ...ргөөо бэлүүлхын ...ванагүй ехэ орол...гэй болоно.

...Верховно Советэй ...рохи сесси дээрэ ...эл соогоо М. С. ...игэжэ тэмдэглээ ...холтын байдалhа ...арсахын тула манай ...ндэлда демократи ...өөр, арад зоной ...hэдыгөө хүтэлбэ...асагай түлөөлэгын ...болодог Советүү...н хүгжөөнгүйгөөр ...абшахемнай бэрхэ...гэжэ hүүлэй үеын ...болоно».

...хэ реформо бэ...орёо зорилго, тэ...уд дундаа шидхэ...гэжэ hүүлэй үеын ...гэшэлбэ. КПСС-...ха XIX конферен...маар хараалhан зо...ые бэлүүлхын тула ...Энэнь хэдэн ша...дэхэ гэжэ мэдэхэ ...

...хэ реформын нэ...ын гол эрэй гэхэдэ, ...бүридхэлые шэнэл...дээдын зургаануу...ябуулгын гурим таа...ёотэй хэрэг болоно. ...го мүнөө дээрэ...шидхэгдэнхэй.

...радай зүбшэн хэл...аар СССР-эй Конс...(Үндэhэн Хуулида) ...уд оруулагданхай ...хубилалтануудтай ...

зохилдуулан, СССР-эй арадай депутадуудай hунгалта байгша оной хабар үнгэрөө hэн. СССР-эй арадай депутадуудай нэгэдэхи сьезд дээрэ ороноймнай гүрэнэй зургааануудай хүтэлбэри hунгардаа бэлэй.

СССР-эй Верховно Советэй мүнөө боложо байhан хоёрдохи сесси дээрэ Советүүдэй дүй дүршэл ба бодото байдалые хараада абажа, hунгалтада хабаатай асуудалнуудаар ССР Союзай Конституциин (Үндэhэн Хуулиин) олонхи дүримүүд тодорхойлогдожо, хубилагдаа.

Мүнөө бидэ политическэ системыи реформын хоёрдохи шатада оробобди. Энэзнэй гол зорилгонь хадаа республиканууда, областьнуудта, хизаарнуудта ба нютаг нютагуудта засагай зургааануудые шэнэ үндэhэ hүүри дээрэ бүридхэлгэ болоно. Бүхы шатын Советүүдэй үнэн дээрээ дүүрэн эрхэтэй арадай өөhэдыгөө хүтэлбэрилгын орган болгохын тула материальна болон эрхэн талаар арга боломжонуудые олгуулха шухала.

hаяхан Россин Федерациин Верховно Советэй сесси боложо, РСФСР-эй Конституцида (Үндэhэн Хуулида) хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай, РСФСР-эй арадай депутадуудай, арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй hунгалтые тухай Хуулинууд баталан абтаба.

Россин Федерациин арадай депутадуудай съезд зарлаха, хоёр палататай Верховно Советые байгуулха, арадай ажахын хэдэ хэдэн hалбаринуудые республикын мэдэлдэ үгөөд, тэдэнэй хүтэлбэрилхы органуудые бии болгохо, Федеративна республикын комсомолой, профсоюзай болон ниитын бусад эмхинүүдтэй, РСФСР-эй Науканудай академитэй болохо талаар абтажа байhан хэмжээнүүд РСФСР-эй бүүр даанхай байдалые бэхижүүлхэ хэрэгтэ горитойгоор нүлөөлхэ байhаниинь дамжаггүй.

КПСС-эй ЦК-гай сентябриин (1989 он) Пленумэй шидхэбэринүүдтэй, мүн нютагай партийна органуудай болон коммунистнуудай дурадхалнуудтай зохилдуулан, РСФСР-тэхи партийна хүдэлмэрие залан хүтэлбэрилхэ талаар КПСС-эй ЦК-да зохихо эмхидхэлэй бүридхэлые байгуулха тухай асуудалые ЦК-гай эзэлжээтэ Пленум дээрэ хараха үзэхэ шидхэбэри КПСС-эй ЦК-гай Политбюро баталан абаа. РСФСР-эй арадай депутадуудай, мүн арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй hунгалтые 1990 оной мартын 4-дэ үнгэргэхэ тухай шидхэбэри РСФСР-эй Верховно Совет баталан абаба.

Россин Федерациин үндэснэй засагай дээдын зургаанай шэнэ бүридэлтэй болоhонтойнь зохилдуулан, болохоо байhан hунгалтын үедэ манай республикаhаа арадай 10 депутат hунгагдаха, тэрэ тоодо 6 депутат hунгуулиин территориальна, 4 депутат hунгуулиин национально-территориальна округуудаа hунгагдаха болоо. Энэзнhээ урид РСФСР-эй парламентда 7 депутадые hунгадаг байгаабди.

РСФСР-эй Верховно Советэй саг үргэлжэ хүдэлдэг Национальностьнуудай Советтэ мүнөө РСФСР-эй арадай 3 депутат hунгагдаха байна.

Нүгөөдэ политическэ хубилалтань КПСС-эй ЦК-гай сентябриин (1989 он) Пленум дээрэ баталагдаhан «Партиин мүнөө үеын национальна политика тухай» КПСС-эй платформо бэлүүлгэтэй, СССР-эй ба тэрэнэй бүридэлдэ ороодог республикануудай хоорондохи харилсаае улам нарижуулгатай холбоотой хэрэг болоно гээшэ. Энэ шата дээрэ союзна, автономито республикануудай, автономито областьнуud болон округуудай статус тухай, политическэ, социально-экономическа ба соёлой ажабайдалда тэдэнэй эрхэ ба арга боломжонуудые үргэдхэхэ, тэрээнhээ уламжаган федеративна социалис үндэснэй гүрэнэй нүүриие бэхижүүлхэ тухай асуудал хаража үзэгдэхэ байна.

Нютаг нютагуудта засагуудаа дамжуулан үгэхэ гэхэшэ мүнөө бэлүүлэгдэжэ байhан реформын шухала шата болохо ёнотой.

Арад зоной зарлигаар хүдэлдэг Советүүд нютагайнгаа асуудалнуудые шидхэхэдэр материальна үндэhэ hууритай, эрхэ түлөөлгэтэй байха зэргэтэй.

РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй Верховно Советүүдтэ, мүн арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй болохоёо байhан hунгалта hунгуулиин шэнэ системын ёноор үнгэргэгдэхэдэ эдэбхи үүсхэлтэй, үрагшаа hанаатай, шэнэ хүсэтэй хүнүудые засагай зургааануудта дэбжүүлжэ, эдэ зургааануудай шэнэ арга боломжонуудта гүйсэдэөр хэрэглэхэ аргатай болохо байна.

Политическэ реформо бэлүүлгын үедэ сүүдэй-хуулиин системэ гүнзэгыөөр хубилган шэнэдхэжэ, социалис хуулита гүрэнние байгуулха асуудалтай холбоотой бүсед асуудалнуудые шидхэжэ эхилэбди.

Совет обществодо демократи саашадань хүгжөөхэ талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ ёнотой.

«Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэhэн Хуулида) хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай», «Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй hунгалтые тухай».

Буряадай АССР-эй арадай депутадуудые, «Арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудые hунгаха hунгалтын үедэ манай республикаhаа арадай 10 депутат hунгагдаха, тэрэ тоодо 6 депутат hунгуулиин территориальна, 4 депутат hунгуулиин национально-территориальна округуудаа hунгагдаха болоо. Энэзнhээ урид РСФСР-эй парламентда 7 депутадые hунгадаг байгаабди.

РСФСР-эй Верховно Советэй саг үргэлжэ хүдэлдэг Национальностьнуудай Советтэ мүнөө РСФСР-эй арадай 3 депутат hунгагдаха байна.

Нүгөөдэ политическэ хубилалтань КПСС-эй ЦК-гай сентябриин (1989 он) Пленум дээрэ баталагдаhан «Партиин мүнөө үеын национальна политика тухай» КПСС-эй платформо бэлүүлгэтэй, СССР-эй ба тэрэнэй бүридэлдэ ороодог республикануудай хоорондохи харилсаае улам нарижуулгатай холбоотой хэрэг болоно гээшэ. Энэ шата дээрэ союзна, автономито республикануудай, автономито областьнуud болон округуудай статус тухай, политическэ, социально-экономическа ба соёлой ажабайдалда тэдэнэй эрхэ ба арга боломжонуудые үргэдхэхэ, тэрээнhээ уламжаган федеративна социалис үндэснэй гүрэнэй нүүриие бэхижүүлхэ тухай асуудал хаража үзэгдэхэ байна.

Нютаг нютагуудта засагуудаа дамжуулан үгэхэ гэхэшэ мүнөө бэлүүлэгдэжэ байhан реформын шухала шата болохо ёнотой.

Арад зоной зарлигаар хүдэлдэг Советүүд нютагайнгаа асуудалнуудые шидхэхэдэр материальна үндэhэ hууритай, эрхэ түлөөлгэтэй байха зэргэтэй.

РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй Верховно Советүүдтэ, мүн арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй болохоёо байhан hунгалта hунгуулиин шэнэ системын ёноор үнгэргэгдэхэдэ эдэбхи үүсхэлтэй, үрагшаа hанаатай, шэнэ хүсэтэй хүнүудые засагай зургааануудта дэбжүүлжэ, эдэ зургааануудай шэнэ арга боломжонуудта гүйсэдэөр хэрэглэхэ аргатай болохо байна.

Политическэ реформо бэлүүлгын үедэ сүүдэй-хуулиин системэ гүнзэгыөөр хубилган шэнэдхэжэ, социалис хуулита гүрэнние байгуулха асуудалтай холбоотой бүсед асуудалнуудые шидхэжэ эхилэбди.

Совет обществодо демократи саашадань хүгжөөхэ талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ ёнотой.

«Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэhэн Хуулида) хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай», «Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй hунгалтые тухай».

Буряадай АССР-эй арадай депутадуудые, «Арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудые hунгаха hунгалтын үедэ манай республикаhаа арадай 10 депутат hунгагдаха, тэрэ тоодо 6 депутат hунгуулиин территориальна, 4 депутат hунгуулиин национально-территориальна округуудаа hунгагдаха болоо. Энэзнhээ урид РСФСР-эй парламентда 7 депутадые hунгадаг байгаабди.

РСФСР-эй Верховно Советэй саг үргэлжэ хүдэлдэг Национальностьнуудай Советтэ мүнөө РСФСР-эй арадай 3 депутат hунгагдаха байна.

1989 оной январь hарада республикымнай Верховно Советэй Президиум 19 хүнhөө буридэhэн Конституционно комисси байгуулаа бэлэй. Тэрэ комиссида Верховно Советэй депутадууд, мэдээжэ мэргэжэлтэй ,юристнүүд, партийна ба совет органуудай хүдэлмэрилэгшэд орohон байгаа. Тус комиссиин гэшүүдэй дундаhаа хүдэлмэришэ бүлэгүүд байгуулагдажа, хуули зохёохо, тэрэнние улам нарижуулха талаар хүдэлмэри ябуулаа. Хуулинуудай проектнүүдые бэлдэхэ ябадалтай холбоотой асуудалнууд Конституционно комиссиин 9 заседани дээрэ хаража үзэгдөө.

Мүнөө сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэхэр табигдажа байhан Хуулинуудай проектнүүд Россин Федерациин ба СССР-эй Хуулинуудтай нягта холбоотойгоор зохёон табигдаhан байна. Гэхэ зуураа Хуулинуудай проектнүүдые союзна республикануудта зүбшэн хэлсэлгын дүй дүршэл, СССР-эй арадай депутадуудай hунгалтын дүнгүүд, СССР-эй арадай депутадуудай нэгэдэхи съездэй, СССР-эй Верховно Советэй болоh РСФСР-эй Верховно Советэй арбан нэгэдэхи сессиин хүдэлмэриин бодото байдал хараада абтаа.

Тус Хуулинуудай проектнүүд Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй, партиин областной комитедэй бюрогой, республикын Верховно Советэй Хуули дурадхадаг саг үргэлжэн комиссиин заседанинууд дээрэ, мүн Конституционно комиссиин заседанинууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэhэн байна. Эдэ асуудалнуудаар РСФСР-эй бусад хэдэ хэдэн автономито республикануудай Верховно Советүүдэй Президиумүүдтэй hанамжа дурадхалнуудтаа хубаалдаhан байна.

Хуулинуудай проектнүүдые бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэлгэ манай республикын политическэ ажабайдалда ехэ удха шанартай үйлэ хэрэг болохо тодороо. Эдэ зүбшэн хэлсэлгэ ондо ондоо хараа бодолнуудые зэргэсүүлгын, эгээн зүб шидхэбэри абахын оршон байдалда, бодото демократиин үндэhэн hүүри дээрэ үнгэргэгдөө.

Республикымнай ажалшад эдэ Хуулинуудай проектнүүдые тухай Хуулинуудай проектнүүд» манай республикын газетэ нүүдтэ байгша оной августын эсэс багта толилогдоhон байгаа. Энэзнhээ тээ урда тээхэнэ РСФСР-эй мүн лэ иимэ хуулиин проектнүүд толилогдоо hэн.

Эдэ документнүүдые толилхоhоо урид бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулагдаhан байгаа.

Хуулинуудай проектнүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ 107 мянган хүн хабаадаа. Проектнүүд ажалша коллективүүдэй 1812 суглааануud дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Энэ асуудалнуудаар арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй 132 сесси үнгэргэгдөө. Республика доторнай үнгэргэгдэдэг политическэ ниитэ нэгэн зарим үдэрнүүд эдэ хуулинуудай проектнүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ зорюулагдаhан байгаа. СССР-эй арадай депутадууд, hунгашадай клубууд Хуулинуудай проектнүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаа. Тэрэшэлэн республикын, районуудай газетэнүүд, радио болон телевидени энэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр оролсоо. Ажалша коллективүүдhээ, партийна, совет органуудhаа, ниитын эмхинүүдhээ, хамтын суглааануудhаа дүн хамта 1100 дурадхалнууд ба ажаглалтануud ороо. Тэдэнь бултадаа республикын Верховно Советэй Президиумдэ, тэрэнэй комиссинуудта анхаралтайгаар хаража үзэгдөө. Эдэ бүгэдын ашаар Хуулинуудай проектнүүдые нарижуулха арга олдоо. Диилэнхи олон статьянуудтань нэмэлтэнүүд оруулагдаа, гү ,али тодорхой болгогдоо. Эдэ зүбшэн хэлсэгдэхэ Хуулиин проектнүүдhээ ондоошье асуудалаар ерэhэн бэшэгүүд бии байха. Энэшье оилгосотой юм бээ. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хүн зон бүхы асуудалнуудые зүбөөр шидхэхын түлөө оролдоно ха юм. Тэрэ тоодо РСФСР-эй ба Буряадай АССР-эй Конституциннуудые саашадаа хубилгаха, нэмэлтэ оруулха дурадхалнуудшье бии. Политическэ реформын удаадахи шатануудта энэнь хэгдэхэ ёнотой гэжэ бидэ тоолонобди. Зүгөөр мүнөө Конституци соогоо гансал hунгалтада хабаатай асуудалнуудаар хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулжа байhамнай бултанда мэдээжэ байха ёнотой гэжэ hанагдана.

Арадай засагай зургааануud болохо Советүүдэй ажал ябуулгын удха шанарые дээшэлүүлхэ гээшэ мүнөө бэлүүлэгдэжэ байhан политическэ реформын гол зорилго мүн.

Урдандаа гүрэнэй аппарат, албан зургааануud Советүүдые зонхилон захирдаг hэн. Олохон депутадууд абтаhан шидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэлүүлгэдэ hулаар нүлөөлдэг, Советүүдтэ тэдэнэй хүдэлмэри ёhын тэдыдэ бэлүүлэгдэдэг байгаа. Энэ дутуу дундануудай манайда мүнөө бслотор зайсуулагдаагүй байhаниинь халагламаар. Мүнөө иимэ байдал үндэhөөрөө хубилгадаха ёнотой. Депутадай уялгануудые бэлүүлгэ хуули гаргалгын, захиргаанай, хиналтын саг үргэлжын хүдэлмэри болохо ёнотой.

Арадай зүбшэн хэлсэлгын үедэ шэнэ эрхэ байдалда Буряадай АССР-эй Верховно Советэй, арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй хүдэлмэриин эмхидхэлдэ ехэ hонирхол хандуулагдаhан байгаа. Буряадай АССР-эй Арадай депутадуудай съездые бүридүүлхэ тухай, республикын хоёр палататай Верховно Советые hуугаха тухай дурадхалнууд оруулагдаа.

Али бүхы талаhаань зүбшэн хэлсэhэнэй hүүлээр таанадай үзэмжэдэ табигдаhан хуулинуудай проектнүүд соо харуулагдаhанай ёноор 170 депутадhаа бүридэhэн Верховно Советые республикын гүрэнэй засагай дээдын зургаан болгохые шидхэгдээ. Тиихэдэ тэрэнэй эрхэ ба уялгануud нилээд үргэдхэгдэхэ байна. Мүнөө тэрэ гүрэнэй засагай саг үргэлжэ хүдэлдэг хуули гаргалгын, захиргаанай ба хиналтын зургаан болоно.

Энэзнтэй дашарамдуулан, бүридүүлэгдэжэ байhан Верховно Советэй Президиумэй эрхэ ба уялгануud зарим тэды бага болгогдожо, хубилагдажа байна. Мүнөө тэрэ хуули гаргалгын зургаан болохогүй, хэм хэмжээнэй шэнжэтэй указуудые гаргахагүй, харин нэн түрүүн Верховно Советэй хүдэлмэриие эмхидхэхэ, тэрэнэй сессинүүдтэ бэлдэхэ, тэдэнние үнгэргэхэ, саг үргэлжын комиссинуудай ажал ябуулгые залан хүтэлбэрилхэ, тэдэнэй эрхэ ба уялгануудые бэлүүлгэдэ арадай депутадуудта туhалха, мүн тэрээндэ даалгагдаhан уялгануудые дүүргэхэ эзэргэтэй.

Гүрэнэй засагай дээдын зургаан болохо Верховно Совет Конституциар хараалагдаhан эгээл шухала асуудалнуудые шидхэлгэдэ гол үгэ хэлэхэ, Буряадай АССР-эй мэдэлдэ хабаатай гүрэнэй ажабайдалай али бүхы асуудалые зүбшэн хэлсэхэ эрхэ батадхагдана.

Верховно Советэй саг үргэлжын комиссинууд мүнөө шэнэзэр хүдэлхэ байна. Тэдэнэр саг үргэлжэ хүдэлдэг зургаануud болохо ёнотой, комиссинуудай олохон түрүүлэгшэнэр республикын Верховно Советэй Президиумэй бүридэлдэ орохо юм.

(Эхин. Түгэсхэлынь 2 дэхи, 3-дахи нюурнуудта).

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ СЕССИИН ЗАСЕДАНИ

СССР-эй **Верховно Советэй** палатануудай ноябриин 2-ой эзлжээтэ хамтын заседаниие **М. С. Горбачев** нээбэ. СССР-тэ эрхэтэдые пенсеэр хангаха тухай Хуулиин проектые парламент зүбшэн хэлсэжэ захалба.

СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ **Н. И. Рыжков** «Эрхэтэдэй пенсиие хуулиин ба социальна талаhаа найдамтайгаар лаб хангаха» гэhэн элидхэл хэзэ.

Ажалай, сэнгүүдэй ба социальна политикын асуудалнуудай талаар комиссиин түрүүлэгшэ депутат **Н. Н. Гриценко** үгэ хэлэхэдээ, тусхайлбал, тэрэнэй hайн талые тэмдэглээ. Тус проект hунгагшадай, мүн депутадуудай, ниитын эмхинүүдэй hанеагаа зобожо байhые, анхаралаа оролдолгые элирхэйлэн харуулна. Энэ хуули социальна талаараа үнэн зүб байна, тэрэ пенсеэр хангалгада тохёолдожо байhан али бүхы асуудалнуудые гол түлэб шиндхэхэ арга олгоно.

ВЦСПС-эй секретарь **Г. Ф. Сухорученкова** профсоюзуудай зүгhөө үгэ хэлэхэдээ, пенсеэр хангалгые хубилгалга ойрын хоёр-гурбан жэлэй хугасаа соо дайнай, ажалай ветерануудые, инвалидуудые, тэжээхэ хүнөө алдаhан бүлэнэрые материальна талаарнь хангалгын хэмжээе дээшэлүүлгэдэ нүлөөлхэ байна. Манай пенсеэр хангалгын түүхэдэ бүгэдэ ниитые пенсеэр хангалгын гол ёhон туруушынхеэ бэелүүлэгдэхэнь. Проект соо пенсинүүдые тогтоолго үнэн зүбөөр эмхидхэгдээ.

СССР-тэ сүүдэй ажал ябуулга тухай хуулиин зарим актнууд мүн лэ абтаба. Эрхэтэдэй эрхэнүүдые хашаhан хабшаhан гүйсэдхэхэ зургаануудай болон тушеалга нюурнуудай хуули ёhондо таарахагүй ябуулгануудые сүүдтэ гомдол бариха гурим түхэй, сүүдые хүндэлөөгүй байhанай түлө

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арбан нэгэдэхи сесси

АМЖАЛТА, ТУЙЛАЛТАНУУДНАЙ

(Түгэсхэл. Эхининь 1-дэхи нюурта).

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй шэнэ эрхэ ба уялгануудые, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын уялгануудые тодорхойлдоо, Верховно Соведэй ба тэрэнэй Президиумэй хүдэлмэри эмхидхэхын тула Түрүүлэгшэ ехэ этигэмжэ түлөөлэлгэтэй байха ёһотой гэжэ хараада абтана. Тиихэдэ эсег захиргаание нэгэ гарта ороолжа болохогүй. Эгээл щухала гүрэнэй асуудалнуудые хамтаараа шидхэхэ хэрэгтэй. Республикын гүрэнэй ажабайдалай гол щухала асуудалнуудые уридшалан арад зоной зүбшэн хэлсэһэнэй (референдум) һүүлээр Верховно Совет мүн лэ хаража үзэхэ ёһотой гэжэ хараалагдана.

Республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэ бэшэ, харин хоёр орлогшонорые һунгаха тухай зөһабари хуулинин проектдэ оруулагдаа. Энээнние бэлүүлэх щухала гэжэ дүй дүршэл харуулна. Тиихэдэ нэгэдэхи орлогшонь сүлөөлэгдэһэн байха, хоёрдохинь түлөөһэгүйгөөр хүдэлхэ эзргэтэй.

Таанадай үзэмжэдэ табигдаһан хуулинуудай проектнүүд соо засаг захиргаанай хиналтын гол ёһонь нилээд шангадхагдаа. Тусхайлбал, Верховно Соведээр һунгагдаһан гү, али томилогдоһон бүхы тушаалта нюурнуud удаа дараалан хоёр болзорһоо үлүү бэшэ сег соо тушаалнуудаа эзэлхээр хараалагдана.

Верховно Совет хадаа хиналтын дээдын зургаан мүн. Нэн түрүүн дээдэ тушаалта нюурнуудые — Верховно Соведэй Түрүүлэгшые, тэрэнэй орлогшонорые, хэрбээ тэдэнэрэ даалгагдаһан уялгануудые бэелүүлэгүй гэшэ һаань, хэдынэйшье сагта правительствын толгойлогшо болон гэшүүд дуудагдан бусаагдаха эрэгтай. Энэ хадаа министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүдэлмэрние бюджедээр хинаха, депутадай эрилтын эрхэ үргэдхэхэ байна. Президиумэй указуудые, тогтоолнуудые Верховно Соведэй Түрүүлэгшын заабаринуудые болюулха эрхэ Буряадай АССР-эй Верховно Совет тогтоорно, правительство жэлдээ нэгэ дахинһаа үсөөн бэшэ Верховно Соведэй урда заабол тоосоо ёһотой. Этигэмжэ түлөөлэлэнүүдэй болзорто Буряадай АССР-эй шэнээр байгуулагдаһан Министрнүүдэй Совет ажал ябуулгын программые республикын Верховно Соведэй үзэмжэдэ табиха юм.

Арадай хиналтын комитедэй нэрэ хүндэ нилээд бэхижүүлэгдэнэ. Хуули гаргалгын эдэбхи үүсхэлэй эрхэ тэрээндэ олгогдоно, тэрэнэй Түрүүлэгшэ тушаалаараа Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүнээр дурадхагдаха эзргэтэй.

Буряадай АССР-эй Конституционно хиналтын комитедые байгуулха тухай олон тоото дурадхалнууд таанадай үзэмжэдэ табигдаһан хуулинуудай проектнүүд соо хараалагдана. Энэ хадаа нэрэ хүндэ ехэтэй, нюур сахидаггүй, Конституциние, тэрэнэй үндэһэ һуури болодог гол ёһонуудые нариндаар сахидаг, 10 жэлээр һунгагдадаг зургаан болохо ёһотой гэжэ багсаамжалагдана.

Нютагай Соведүүдэй хүдэлмэрние эрид шууд шэнэлхэ гээшэ орон дотор бэелүүлэгдэжэ байһан политическэ реформын шухалын шухала зорилгонуудай нэгэниинь мүн. Хубилган шэнэдхэлгын саашанхи хүгжэлтэ энээнһээ гол түлэб дулдыдаха байна. Бүхы шатануудта нэрэ хүндэтэй нютагай Соведүүдые байгуулха эрилтэ ажабайдал табина. Мүнөө манайда тэдэ гол түлэб ямаршье эрхэгүй, үгытэй ядуу, албан зургаануудта зуришэжэ шадахагүй байна. Нютагай эрилтэнүүдтэ гаргашалагдахаар хараалагдаһан мүнгэ зөөримин үлөөшые хэрэглэхэ ушартай болодог.

Нютагай Соведүүдэй үүргэ дээшэлүүлхэ гээшэ гүрэнэй ба экономическа бодото засагые хүгжэлтэ гарта дамжуулха, мүнөө үедэ дээдын зургаануудай эрхэ мэдэлдэ байдаг асуудалнуудай олонхиние шидхэхэ гэһэн удхатай.

Соведүүдые хубилган шэнэдхэлгэ нютагай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгые хүгжөөлгэтэй сэхэ холбоотой юм. СССР-эй Верховно Совет нютагай өөһэдөө өөһэдыгөө ба нютагай ажахые хүтэлбэрилхэ юрэнхы үүсхэлнүүд тухай Хуулиин проектые хаража үзөөд, тэрэниие бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэлгэдэ дамжуулха шидхэбэри абаба. Энэ хуулитай зохилдуулагдажа, Соведүүд нютагай ажахые бодотоор хүтэлбэрилхэ эрхэ абаха, предприятинуудай, эмхинүүдэй ба хүн зоной мүнгэ элсүүлэн хабаадуулһанай ашаар байгуулагдаха горитой ехэ мүнгэ зөөритэй байха ёһотой. Тиихэдэ ниитэ гүрэнэй аша туһатай нютагай аша туһые таараалдуулан табиха шухала.

Соведүүдэй үүргэ дээшэлүүлэгдэхээр, тэдэнэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй хүдэлмэри нилээд һайжаруулагдахаар хараалагдана. Һайнаар шэлэжэ ологдоһон, мэргэжэл шадабаритай, эдэбхи үүсхэл ехэтэй хүдэлмэрилагшэдэй тэрэнэй шидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхыень хүсэн түгэс Совет хүсэнэ бшуу.

Нүхэдүүд, таанадай үзэмжэдэ табигдаһан Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай ба республикын арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй һунгаһануud тухай Хуулинуудай проектнүүд манай бүхы һунгуулиин гуримые эрид шууд тэмцэлгэхые хүсэнэб. Аматтал арад зоной зүбшэн хэлсэхэ үедэ эдэ асуудалнуудаар хани халуун үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүд болоһон, һанамжанууд хэлэгдэһэн байгаа.

18 наһатай болоһон республикын бүхы эрхэтэд нюусаар дуугаа үгэхэ гэшэ бүгэдэ ниитыг, адли тэгшэ ба сэхэ һунгуулиин эрхын гол ёһон хадаа хуулинуудай проектнүүдэй гол зүйл болоно.

Һунгуулиин эрхын шэнэ хуулинуудай ёһоор эрхэтэдэй эрхэнүүд кандидадуудые дэбхүүлгэдэ, тэдэниие зүбшэн хэлсэлгэдэ, дуугаа үгэлгэдэ, һунгуулиин комиссинуудай хүдэлмэридэ, һунгалтын ябаһые хангадаг эмхинүүдэй ажал ябуулгын хойноһоо хиналгада хабаадаха гээшэ эрхэтэдэй һунгуулиин эрхэнүүдэй шэнэ хуулинуудаар хараалагдана.

Энээнһээ уламжалан, депутадта кандидадуудые дэбхүүлхэ гуримда демократи үргэөөр нэбтэрүүлэгдэнэ. Нэгэ мандатай, олон мандатай һунгуулиин округуудта хэрышье депутадта кандидадуud дэбхүүлэгдэхэ ёһотой гэжэ дурадхагдана. Ажалша коллективүүдтэ, нютын эмхинүүдтэ, һунгашадай ажаһуудаг газарай суглааануудта, мүн сэрэгэй албатадай суглааануудта дэбхүүлэх эрхэ олгогдоно. Проектнүүдэй үндэһөөр тусхай дунда ба дээдэ һургуулинуудай коллективүүд түрүүшынхээ нимэ аргатай болохо юм.

Хэдышье кандидадуud һунгуулиин бюллетеньдэ оруулагдахаар мүн лэ хараалагдана.

Иигэжэ һунгашадта һунгаһан шэлэхэ бодото арга нэгэдэхэ байна. Нимэ эрхэ байдалда бүхы шатануудта, бүхы соведүүдтэ бүрин хүсэд. ажал хэхэ аргатай депутадай корпус бүрэндүүлхын тула энэ арга боломмжые хэрэглэхэ гээшэ илангаяа шухала удха шанартай.

Депутадта кандидадуud ажал ябуулгын программаай байха ёһотой. Эдэ программануud СССР-эй, РСФСР-эй гүрэнэй ба нютын байгуулалтын конституционно үндэһэ һуурние хүсэ хэрэглэжэ хубилгаха, дай номнохо, расануудай, үндэһэ яһатаһэй хоорондо нэгэдэ гаргаха, шажанай талаар хөөрөөр уудхэхэ, хүнэй эрхэнүүд болон сүлөөнүүдые хэзаагаруулха дуримүүдгүй байха ёһотой гэжэ тэмдэглэдэнэ.

РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай, арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй һунгалтануудые совет, нютын зургаануud, бүхы республиканска зургаануудай пленумүүд дээрэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадта кандидадуудые нютын эмхинүүдэй дэбхүүлхэ байһан тухай зөһабари мүн лэ хуулинуудай проектнүүд соо хараалагдаа.

Дэбхүүлэгдэһэнһээ хойшо адли тэгшэ үндэһэ һуури дээрэ депутадта кандидадуud һунгалтын урда тээхи тэмцэлдэ хабаадаха эрхэтэй гэһэн дүрим тон шэнэ байна. Урдандаа иматтал тэдэнние бүридхэлдэ абаһанай һүүлээр нимэ эрхэ абадаг байгаа.

Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидат б ү х э н өөрынгөө шэлэлгээр 5 хүрэтэр, харин арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй һунгалтын үедэ 3 хүрэтэр этигэмжэтэ нюурнуудтай байха ёһотой гэжэ тогтоогдоно.

Һунгалтын урда тээхи кампаниин үедэ депутадта зарим кандидадуud, тэдэнэй этигэмжэтэ нюурнуud нүгөөдэ кандидадуудта зохидхүйгөөр хандаһан, нэрэ түрьень бузарлаха ябуулгануудые хэһэн, зариндаа хардаһан гүрдэнэн байгаа гэжэ энэ хабар үнгэргэгдэнэ СССР-эй арадай депутадуудэй һунгалтын дүй дүршэл харуулһан байгаа. Тиимэһээ һунгалта тухай хуулние хазаагаруулһанай түлөө депутадта кандидадуудэй, тэдэнэй этигэмжэтэ нюурнуудай зүгһөө харюусалгатай байха тухай дүрим таанадта дурадхагдаһан хуулинуудэй проектнүүд соо бэшэхэ шухала.

Таанадта дурадхагдаһан хуулинуудай проектнүүд соо нютаг нютагуудһаа эльгээгдэнэн олон тоото, ниитэ нэгэн дурадхалнуудэй өөһоор нютагай Соведүүдтэ депутадай корпусые зарим тэдэ хороохоор хараалагдана. Үнгэрһэн жэлнүүдтэ нютагай Соведүүдэй бүхы хүдэлмэреэр нимэ хэмжээн хараалагдаа гэжэ һанагдана.

Соведүүдтэ саашадаа демократние үргэдхэлгэ, тэдэнэй ашаг үрые дээшэлүүлгэ нютагай Соведүүдэй президиумүүдые байгуулха арга олгохо байна. Тэдэнэр шухала зорилгонуудые бэелүүлхэ, сессинүүдтэ бэлдэхэ, тэдэниие үнгэргэхэ, саг үргэлжын комиссинуудай хүдэлмэрние таараалдуулан табиха, депутэдуудта туһаламжа үзүүлхэ зорилготой юм. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй һаяхан баталан абаһан арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй түрүүлэгшэнэр, президиумүүд тухай жэшээтэ дүрим соо президиумүүдэй эрхэ, уялгануud, тэдэнэй ажал ябуулгын шэглэл, эрхэ түлөөлэлэнүүд, гүйсэдхэхэ комитедүүдэй эрхэ болон уялгануудай тэнсүүри тодорхойлдоо.

Дуугаа үгэлгын дүнгүүдээр ямар бюллетеньнүүдые үнэнтэ бэшэ гэжэ тоолохоб гэһэн дүрим хуулинуудай проектнүүдые зүбшэн хэлсэхэ үедэ олон ондоо һанамжануудые үүдэхэһэн байгаа. Бүхы һанамжануудые, дурадхалнуудые хараада абажа, нэгэ мандатай округто һунгалта үнэргэхэ үедэ нэгэнһээ дээшэ кандидатурын үлөөгдэнэн бюллетеньнүүд үнэнтэ бэшэ гэжэ тоологдохоор шидхэгдээ. Энэнь Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай ба арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй һунгалтануud тухай хуулинуудай 1-дэхи ба 3-дахи статьянуудай дүримүүдтэ гүйсэд дүүрэнээр хэрюусана бшуу.

Һунгуулиин кампаниие гуримшуулха, проектнүүд соо тэдэнэй оюун ухаан бодолой эдэбхи үүсхэлнүүдые батадхаха зорилготойгоор нэгэ һунгуулиин округто бүридхэлдэ абтаһан депутадта кандидат ондоо округто бүридхэлдэ абтага ёһогүй гэжэ хараалагдана.

Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэлгын дүнгүүдээр нимэ шэнэ зүйл нэгэ һаналгаар дэмжэгдээ. Хорин табаһаа дээшэ бэшэ депутадуудай һунгадаха поселково ба сельскэ Соведүүдтэ кандидадуудай нимэ списсгээр һунгалта үнгэргэхэ эрхэ тэдээндэ олгогдоһон байна. Ордоогоор хэлэхэдэ, Соведэй дэбисхэр олон мандадтай һунгуулиин округ болохо юм.

Дурадхагдаһан һунгуулиин гуримай шухала өнсө зүйл юун болоноб гэбэл, һунгалтада бэлдэлгын ба тэрэниие үнгэргэлгын эмхидхэлэй хүдэлмэри гүйсэд эрхэ түлөөлэлгөөр хангагдаһан иматтал һунгуулиин комиссинуудта даалгагдаха. Хуулинууд соо һунгуулиин комиссинуудые бүридэлые бэйгуулгын, тэрээндэ нэрэтэй хүндэтэй, ушар ёһо мэдэдэг хүнүүдые шэлэн абалгыч ёһо гүрим зохёогдонхой. Энэ хадаа комиссинуудай үүргэ болон эдэбхи дээшэлүүлхэ, алдуунууд ба дутагдалнуудые гаргахагүй арга олгоно гэжэ һанагдана.

Нютаг нютагуудһаа ороһон олон тоото һанамжануудые хараадаа абажа, округжой һунгуулиин комиссинуудые амяарнь эмхидхэһэнэй хэрэгтэй гэһэн зохихо хүдэлмэрилэгшэдэй ба олониитын унинэй табидаг асуудалые хуулиин проект зүб мүрөөрнь шидхэбэ.

Хуулинуудай проектнүүд депутадта кандидадуудай дунда адли тэгшэ байдалые хангаха зуураа һунгуулиин кампанитай холбоотой бүхы гаргашанудые энэ зорилгоор үгтэдэг гансал гүрэнэй мүнгэ зөөрөөр хэхэ гэжэ хараална.

Хуулинуудай проектнүүдэй үшөө нэгэ онсо шэнжэдэ анхарал хандуулалтай. РСФСР-эй ба Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалтада адлаяр нютагай Соведүүдэй депутадуудай һунгалтада тэрэнэй дахин үнэргэгдэхэ болоболнь, тус һунгуулиин округто түрүүшын шатада һунгашадай олонхиин дуу абажа шадаагүй хүнүүд арадай депутадта кандидадаар дэбхүүлэгдэхэ эрхэгүй. СССР-эй арадай депутадуудай һунгалтын үедэ нимэ ушарнуудай болоходо, олонхи һунгашад д.рээ гутадаг байгаа гэжэ мэдэнэ ха юмта.

Хуулинуудай проектнүүдэй хэблэлдэ толилогдожо, арадай зүбшэн хэлсэлгын үедэ нимэ нэгэ гурим: һунгалтын урда тээ һунгаһа ондоо тэгшэ ошохоодоо, өөрынгөө округто бүридхэлдэ абтаһан депутадта кандидадуудта өөрынгөө хандасаяа мэдүүлхэ гэбэл, һанамжаяа тамгатай тусхай конверт соо мэдүүлжэ, участково һунгуулиин комиссида дамжуулха гэһэн гурим һайшаагдабагүй. Таанадай анхаралда дурадхагдаһан хуулинуудай проектнүүд соо энэ гурим ондоогоор найруулагдаба. Хэрбээ һунгалтын урда тээ һунгаһа ондоо тэгшэ ошобол, дуугаа үгэхэ эрхэ РСФСР-эй ба манай республикын алишье һунгуулиин округто бэелүүлхэ эзргэтэй. Харин һунгуулиин участогуудта гол списогээр бэшэ, харин нэмэлтэ списогүүдээр дуугаа үгэхэ эргэтай.

Нүхэд депутадууд! Верховно Соведэй энэ сесси дээрэ республикадамнай бэелүүлгдэжэ эхилэгдэһэн сүүдэй-хуулиин реформотой холбоотой асуудалнуудые шидхэхэ ёһотой болоноби.

Хуули сахилгын бүхы зургаануудай: сүүдэй, прокуратурын, адвокатурын, арбитражай, милицийн, ажалаар зөһан заларуулгын зургаануудай хүдэлмэрние зөлөн шууд хубилаха комплексно хэмжээнүүдые тус реформо хараална. Тэрэниие бэелүүлхын тула саг хэрэгтэй. Мүнөө сүүдэй-хуулиин байгуулламжада шухала удха шанартай асуудалые шидхэхэ болоноби. Сүүд хадаа хуули сахилгын гол зэбсэг болоно гэжэ мэдээжэ. Иматтал тэрээнһээ хүн зоной хуби заяан, тэдэнэй эрилтэнүүдые хамгаалга, гүрэнэй ба эрхэтэнэй хоорондохи хуулаар олгогдоһон харилсаануудые дэмжэлгэ, ниитын жаяг журам сахилга дулдыдана ха юм. Тиимэнээ сүүдэй бэеэ даанги байдалые ба хажуу тээһээ ондоо эрхэтэдэй хамаараллсахагүйе хангалга, сүүдэй хэрэгые үнэн зүбөөр ба сэхэ руунь шидхэлгынь хангалга мүнөө шухала удха шанартай болонхой. Та бүгэдэндэ үгтэһэн Буряадай АССР-эй Конституциин (Үндэһэн Хуулиин) 86-дахи, 78-дахи, 99-дэхи статьянуудые анхармаар.

Жэшээлбэл, 86-дахи статья дотор иигэжэ хэлэгдэнхэй:— «Һунгашад депутадуудтаа захиааануудые үгэнэ. Арадай депутадуудай зохихо Сүүдүүд эдэ захиааануудые хаража үзөөд, экономическа ба социальнэ түсэбүүдые зохёон табихадаа, бюджет бүридүүлхэдээ, бусадшье асуудалнуудаар шидхэбэринүүдые бэлдэхэдээ, хэр бэелүүлэгдэмээр арга болюмжо бии гээшэб гэжэ хараадаа абаха ёһотой. Захиааануудые бэелүүлгые эмхидхэхэ, бэелүүлэгдэнэн тухайнь эрхэтэдтэ мэдээсэжэ байха эзргэтэй».

59-дэхи статьяе дурдая. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумые тушаалай тухэлөөр бүрилдүүлхэ гурим тогтоогдоо. Президиумэй бүридэлдэ Верховно Соведэй сег үргэлжын комиссинуудай түрүүлэгшэнэр оронхой. Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Президиумые толгойлно.

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта).

АРА

дурадхалнууд оруулаг-
-һаа олон хүнүүдэй
предприятинуудай под-
кинүүдтэ Буряадай
Верховно Соведэй де-
кандидадые дэбхүүл-
олгохо.
Өөрөө үсөөн бэшэ хү-
депутадта кандидадаар
гдэнэ байбал, һун-
эргэхэ.
ружной суглааануудые
агуй.
алта дахинаа дабтан
хүйин тула һунгашa-
олон дуу абаһан (50
ноо багашье байгаа һаа,
хүниие депутадаар
гэжэ тоолохо.
утадай эрхэнүүд, үял-
бурин гүйсэдөөр то-
зонойминай эдэбхи али-
аараа дээшэлэх. Гэбэ-
ократи гэшые бурууу-
гоод, журам, гурим,
аа хуулинуудые хаза-
ушарнууд дайралда-
лтын урда тээхи кам-
эй үе сагта үнэгэ-
гэрэнэн һарын 26-да
вагон бүридхэлгын
да тоосоо хэзб. Тус
депутадта дэбхүүлҺ-
ьна бэшэ нэгэдэ-
эглэлнүүд, бүһалгаа-
итедүүд, бүһалгаануud
рто хэрэгтэй гэжэ һа-
Ниитын эмхинүүд, он-
профсоюз, комсомол,
үдэй, ажалша коллек-
болохо эдэ һунгалтан-
советүүд бии, ямар-
удал шиидхэжэ шада-

. ДАБАЕВ, Эдэн рай-
ведэй гүйсэдкомой тү-
, депутат:
адай АССР-эй Консти-
Үндэһэн Хуулида) нэ-
ше, хубилалтануудые
арадай депутадуу-
ха тухай Хуулинуу-
гануудые бэелүүлгы-
дэһэн болоно.
ыдыдангүй өөрөө гү, али өөһэ-
дынгөө эмхидхэһэн органуу-
даар дамжуулан хүтэлбэрилхэ
эрхэ арадай депутадуудай Со-
ведүүдтэ олгохо гэжэ дурад-
хагдаа.
Хэблэлдэ толилогдоһон хуу-
линуудай проектнүүдтэ бусад-
шье зохихо дурадхалнууд. Һай-
руулгын зөһабаринууд болон
ажаглалтануud хэгдээшье һаа,
та бүгэдын анхаралда дурад-
хагдаһан хуулинуудай проект-
нүүд соо элдэб шалтагаанаар
оруулагдаагүй.
Тус хуулинуудай проектнүүд
соо тэдэ ямар шалтагаанаар
оруулагдаагүйб гэһэн асуудал
гарана.
Нэгэдэхөөр, политическэ ре-
формын мүнөөнэй шатада зүбшэн
хэлсэгдэжэ байһан асуу-
далнуудта тааараагүй нэгэ бү-
хэли дурадхалнууд болон зө-
һабаринууд ороо. Тодорхой-
лон хэлэхэдэ, энээгээр союзна
ба федеративна конституци-
нуудые, мүн Буряадай АССР-
эй Конституциие нарижуулан
һайжаруулха талаар хүдэлмэри
дүүрээгүй гэжэ тэмдэглэхэ шу-
хала. Энэ Хэрэг политическэ
реформын удаадахи шатада
үргэлжэлүүлэгдэхэ юм. Тиимэ-
һээ бүгэдэ арадай зүбшэн хэл-
сэлгын үедэ хэлэгдэһэн дурад-
халнуud болон ажаглалтануud
СССР-эй, РСФСР-эй болон Бу-
ряадай АССР-эй Үндэһэн Хуу-
линуудай зүбшэн найруулгануud-
та оруулагдажа болохо ха.
Хоёрдохөөр. Буряадай АССР-
эй Конституциин зарим стать-
яануудта харша байжа, бүгэдэ
ниитын адли тэгшэ ба сэхэ һун-
гуулиин эрхэдэ зүрюу байһан-
һаа болохо, зарим дурадхал-
нууд ба зөһабаринууд оруу-
лагдаагүй.
Зарим дурадхалнууд ба зө-
һабаринууд РСФСР-эй Верховно
Соведэй сесси дээрэ һаяхан
абтаһан хуулинуудта зу-
рюу байжа, мүн лэ проектдэ
абтаагүй. Юуб гэхэдэ, манай
республика Россин Федераци-
ин нэгэ хубинь һэн тула зу-
рюу ябадал гаргаха эрхэгүйб-
ди.
СССР-эй Верховно Соведэй
сесси, СССР-эй Арадай депу-
тадуудай хоёрдохи съезд дээ-
рэ шэнэ хуулинуудай абтаха-
да, нэгэ бүлэг дурадхалнууд
ба ажаглалтануud хараада аб-
тана габ даа. Жэшээлхэдэ, Га-
зар тухай, Зөөри тухай, Нюта-
гай өөһэдөө өөһэдыгөө хү-

ЭЛИДХЭЛ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭЛГЭ

К. Д. ЛУБСАНДОРЖИЕВ, КПСС-эй Хэжэнгын райкомой нэгэдэхи секретарь, депутат:

— Мүнөө энэ сесси дээрээ Буряадай АССР-эй Конституциде ба Буряадай АССР-эй, нютагай Соведүүдэй арадай депутадуудые һунгаха, һунгалтын Хуулинуудта хубилалтануудые, нэмэлтэнүүдые оруулха тухай проектые зүбшэн хэлсэжэ байһаниай эли. Эдэ Хуулинуud хадаа совет обществые саашадань демократизацилгада, политическэ систомын хубилган шэнэдхэлгэдэ зорюулагданхай байна. Манай республика болбол Россин арадуудай федерацийн бүридэлдэ бэеэ даа-һан гүрэн байха ёһотой, өөрынгөө газар дээрэ социальна, экономическа соёл болбосороолой хүгжэлтые бэелүүлхэ талаар бүхы засаг гартаа абаад хангажа байха гэжэ Буряадай АССР-эй Конституци соо тон ойлгосотой тодорхойлолго үгтэхэ эзргэтэй гэжэ би һананаб. Мүнөө байһан Конституци соо энэ ушар тиимэшье ойлгосотой һонор бэшэ байна.

Саашань хэлэбэл, Буряадай АССР-эй Верховно Совет тухай хэлэгдэһэн 11-дэхи бүлэг соо 92-дохи ба 96-дахи статьянууд бии. Хуули гаргадаг, захиралта үгэдэг ба хиналта бэелүүлдэг саг үргэлжын орган болохо Буряадай АССР-эй Верховно Совет хадаа Буряадай АССР-эй гүрэнэй засагай дээдын орган болохо гэжэ түрүүшынхи соонь хэлэгдэнэ. Саашань Верховно Соведэй гүн ехэ эрхэнүүд тодорхойлогдожо, 6 пункт тоологдоно. Тиихэдэ 96-дахи статья соо Верховно Соведэй үдэр бүрийн түлөөлэлгэнүүд заагдажа, 17 пункт тоологдоно. Республикын Верховно Соведтэ мэдэлтэй Верховно Соведэй Президиумые хүдэлмэриин орган гэжэ (99-дэхи статья) тодорхойлогдонхой хадань, 92-дохи, 96-дахи статьянуудые нэгэн соо — 92-дохи статья соонь ниилүүлжэ, бүрин ойлгосотой болгожо, Хуули дотор бэшэхэ байгаа.

Би эндэ түрэл буряад хэлэн тухайдаа хэдэн үгэ хэлэхэ гээһэм. Хэлэн хадаа арад зоной сэдьхэл, ухаан бодолдо, экономикодо хабаатай юумэн гэжэ һанагдана. Хэлэн хадаа хэнһээшье, юунһээшье дулдыдагдагүй. Түрэл хэлээ республикын һургуулида үзүүлхэ хэрэгтэй гэдэг, хэншье арсахагүй, тиимэһээ энэ темэдэ арсалдаһан хэрэгтэй.

Буряад һургуулинуудта буряад хэлэ үзүүлхэ тухай КПСС-эй обкомой бюрогой тогтоол хадаа хэлэнүүдэй худхаралдан ниилэжэ байһан тухай хашхаралдаһан зарим тэды тушаалтадай, урагшагүй эрдэмтэдэй һанаанһаа абаһан ябуулгые нэгэн дуугаар буруушаһан байна. Мүнөөдэр хуушан монгол бэшэг шудалха хэрэг гераһаниинь арсашагүй болоод байна. Юуб гэхэдэ, буряад зонай, монгол яһата арадуудай түүхэтэ зохёолнууд, үнгэрһэн үеын түүхын зүйлнүүд барандаа хуушаг монгол үзэгөөр бичигдэгдэ бшуу.

Гүрэнэй хэлые Конституци соо соносхононой хэрэгтэй гү ха. Ород хэлэн нацинуud хоорондын харилсаанай хэлэн хадаа гүрэнэйл хэлэн болоно гээшэ габ даа. Гэбэшьо буряад һургуулинуудта түрэл хэлээ үзүүлхэ тухай Конституци соо бэшэхэ хэрэгтэй гэжэ һанагдана. Предприятинуудай, эмхи зургаануудай гаршагуудые ород, буряад хэлэнүүд дээрэ бэшэгдэбэл, хэндэшье һаалта хэхэгүй. Улаан-Удэдэ, худөөгэй тосхон һууринуудта буряад нэгэтэй үйлсэнүүд, магазинуud, предприятинуud хомор үшөрдэг.

Буряад үндэһэн хэлые, түрүү ёһо заншалнуудые хүгжөөлгые Агын болон Усть-Ордын автономито округуудай хүн зондо мүн лэ дэлгэрүүлхэ байгаа. Энэ хэрэгые бэелүүлжэ байгаа ямар бэ даа органние Улаан-Удэдэ байгуулхаар. Энээн тухай хэблэлдэшье бэшэгдэнэ. КПСС-эй обкомдо болоһон зүблөөн дээрэшье хэлэгдэ һэн.

В. А. ПОПОВ, Улаан-Удын ЛВРЗ-гэй слесарьнуудэй бригадир, депутат:

Сессийн үзэмжэдэ табигдаһан Хуулинуудай проектнүүд хадаа политическэ системые дам саашадань нарижуулан һайжаруулха, арадай засаг бэхижүүлхэ хэрэгтэ шэглэлүүлэгдэхэй. Эдэ проектнүүдые ЛВРЗ-гэй ажалшад һайшаан дэмжэнэ, Илангаяа Буряадай АССР-эй Конституциин (Үндэһэн Хуулиин) 86-дахи, 78-дахи, 99-дэхи статьянуудые анхармаар.

Жэшээлбэл, 86-дахи статья дотор иигэжэ хэлэгдэнхэй:— «Һунгашад депутадуудтаа захиааануудые үгэнэ. Арадай депутадуудай зохихо Сүүдүүд эдэ захиааануудые хаража үзөөд, экономическа ба социальнэ түсэбүүдые зохёон табихадаа, бюджет бүрилдүүлхэдээ, бусадшье асуудалнуудаар шидхэбэринүүдые бэлдэхэдээ, хэр бэелүүлэгдэмээр арга болюмжо бии гээшэб гэжэ хараадаа абаха ёһотой. Захиааануудые бэелүүлгые эмхидхэхэ, бэелүүлэгдэнэн тухайнь эрхэтэдтэ мэдээсэжэ байха эзргэтэй».

59-дэхи статьяе дурдая. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумые тушаалай тухэлөөр бүрилдүүлхэ гурим тогтоогдоо. Президиумэй бүридэлдэ Верховно Соведэй сег үргэлжын комиссинуудай түрүүлэгшэнэр оронхой. Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Президиумые толгойлно.

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта).

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (баруун гарһаа): Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадууд — «Прибайкальский» совхозой техник-үржүүлэгшэ Л. С. Курбатова, Улаан-Удын ЗММК-гай крановщица Е. А. Русина, Үдын кондитерска фабрикын хүлэгшэ Д. Ч. Убеева.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арбан нэгэдэхи сесси

НАЙ-РАДАЙ ЗАСАГАЙ ХҮСЭНҺӨӨ

тэлбэрилгын ба нютагай-хын юрэнхы эхин үндэ-тухай. Региональна-тоосоон тухай, Профс-дай эрхэнүүд тухай, Зал-тухай, Хуулинуудай боло-ли олгоһон бусад акт-тэдэ дурадхалнууд харе-һан байха зэргэтэй.

Хуулинуудай проект-бүгэдэ арадай зүбшэн-һэн дүнгүүдые саашай-дэлмэридөө гүйсэдөөр-лэжэ, ороһон нэгэшье-халые анхаралгүйгөөр эрхэгүйбди.

Нүхэд депутадууд! Т-дын үзэмжэдэ Буряадай-эй Верховно Соведэй-диумэй табиһан хуули-проектнүүдые али бүх-һаань шүүмжэлхыгээр-хэлсэжэ, өөһэдынгөө һ-нуудые хэлэхэ болоно-хуулинууд хадаа манай-стводо демократи хүгж-рэгые урагшань татаһа-дай политическэ хүсэл-зэлые гүйсэд дүүрэнэ-руулһан, засагай орг-эгээл эрхим түлөө-һунгалтые хангаһан хү-байха ёһотой. Мүн тиймэ-хуулинууд ажалшадай-тоосоо хэзэ. Тус-ческэ эдэбхиин саашаг-галтада һайн арга бо-нуудые олгохо, совет-дай бата нэгэдэлые бү-гэдэ, хани барисаае бо-саа холбоое шангадхан-һа хүргэхэ зэргэтэй.

КПСС-эй XXVIII-эдэбхитэйгээр бэлдэлгэ-болохо эдэ һунгалтануу-политическэ реформые-дань бэелүүлгэдэ айхаб-удха шанартай байха-сагай республиканска-нютагай органуудые-шэнэлэлгэтэй, регионал-хын тоосоо, нютагай-өөһэдыгөө хүтэлбэри-өөһэдынгөө мунгэ зоо-һэдыгөө хангалга нэбт-тэй холбоотой хэмжэ-ганууде бэелүүлгын-дэһэн болохо, об-ажал ябуулын гол шух-стогуудта Соведүүдэй-болон харюусалга дэ-гэдэ ехэ түһа хүргэхэ-

Тиимэһээ һунгалтын-гэгдэһэнэй һүүлээр аж-гээ шэнээр, эдэбхи-ябуулха аргатай, ажал-хериг Соведүүдэй б-дахань ехэ шухала б-

Һунгуулиин кампани-сада саг дары нүлөө-ниитын бүхы хүсэнүүд-лан хүтэлхэ, оршон б-шэнжэлхэ ба һунгуули-хи хэмжэ ябуулгануу-лон „зууршалгануудые-хо зорилготойгоор м-хы районоудта, хо-арадай депутадуудай-(сомоной) ба посело-дүүдтэ, бүхы ажалша-тивүүдтэ һүбэлгэн бодс-хүн зонтой һайнаар-жа шададаг ниитын-дэй хүдэлмэрилэгшэдэ-һалбарин эдэбхитэйг-гэжэлтэдһээ хүдэлмэр-лэгүүдые эмхидхэхэ хэ-

Һунгалтын урда тэрх-мэриин үедэ ниитын-бүридхэлгэ абалга, з-дөөнэй гараһан гаран-саг соогоо анхаржа, з-нүүдые абалга, ажалша-долнууд болон мэдэ-дые анхаралтайгаар ш-гэ, хүн зоной эрилтэ х-жэнүүдые хангадаг п-тинуудай, эмхи зүрг-ба организациннуудай-рие һайжаруулга е-шанартай байна. Гаднь-тада бэлдэлгэн үедэ-лихынгаа социально-ческа хүгжэлтын 19-даабаринуудые үрагш-дүүргэлтэ хангалга, г-кын тулишын-энерг-комплексын ба тран-гүүдэй хүдэлмэрие т-лангүй хангалга мүн-удха шанартай гэшэ,

Бүгэдэ арадай зүбш-сэлгын дүнгүүдээр э-һон хуулинуудай проек-Буряадай АССР-эй Соведэй энэ сесси-дэмжэжэ, манай ре-политическэ реформ-лүүлхэ замаар шухал-хэхэ бээ гэжэ Гаднай-һанаа мэдүүлхыемни-гыт.

ановщица Е. А. Русина, Ул-верска фабрикын хүдэлм-убеева.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

...садхалнууд оруулаг-...а олон хүнүүдтэй ...приятинуудай под-...уудтэ Буряадай ...рховно Соведэй де-...лидадые дэбжүүл-...хохо.

...оо үсөөн бэшэ хү-...тудта кандидадаар ...һэн байбал, һүн-...гэхэ.

...ной суглаануудые ...й.

...та дахинаа дабтан ...ын тула һунгагша-...олон дуу абаһан (50 ...багашье байгаа һаа, ...тунние депутадаар ...жэ тоолохо.

...дай эрхэнүүд, уял-...ирин гүйсэдөөр то-...ойминай эдэбхи али-...аа дээшэлээ. Гэбэ-...ати гээшые бүрүү-...од, журам, гурим, ...уулинуудые хаза-...шарнууд дайралда-...ын урда тээхи кам-...эй ye сагта үнэр-...эн һарын 26-да ...агон бүридхэлгын ...тоосоо хэзэ. Тус ...депутадта дэбжүүл-

...ы бэшэ нэгэдэл-...элнүүд, буһалгаа-...дүүд, буһалгаануу-...хэрэггүй гэжэ һа-...ын эмхинүүд, он-...офсоюз, комсомол, ...й, ажалша коллек-...едүүд бии, ямар-...д шиидхэжэ шада-

...ДАБАЕВ, Зэдын рай-...ой гүйсэдкомой ту-...депутат:

...ай АССР-эй Конти-...эһэн Хуулида) нэ-..., хубилалтануудые ...арадай депутадуу-...а тухай Хуулинуу-...үүд манай Зэдын ...алшадай дунда үр-...эн хэлсэгдээ. Энэ ...оной зүгһөө олон ...д ороһон байна. ...арим дурадхалнууд ...ы хэлэмээр. Рес-...инистрнүүдэй Сове-...гшэ С. Н. Булдае-...эй Верховно Сове-...аэрэ хэлэһэн үгэ ...жагай дээдын зүр-...эн зоной ёһотоор ...о оньһо зохёохо ...ихэдээ бусад үндэ-...й национальна омо-...эгдэха ёһогүй. Нү-...ажаһуудаг районуу-...ша абажа, Түбэй ...комисси националь-...альна округуудые ...ыгалха ёһотой. Юуб ...ВСР-эй арадай де-...ихаха национально-...ына округой загаад ...ханиинь ойлгосогүй. ...агааанһаа болоҗо, ...национально-террито-...округһоо Тунхэнэй, ...нуд гаргагдаб?

...АССР-эй Конститу-...к статьягай хоёр-...ые иигэд эхилхэзэ ...к: — «Территориэ-...ональнo-территори-...нуудһаа һунгагда-...170 депутедһаа Бу-...СР-эй Верховно Со-...ай. Тэдэнэрэй ха-...о бэшэ хубинь на-...рриториальна ок-...hунгагдаха. Эдэ ...нютаг зон болон ...ой бусад үндэһэн ...элгэшэд дэбжүү-...гэй». Энэмнай на-...политикын талаар ...платформотой таа-

...кин 95-дахи статья ...кин Верховно Со-...желдээ хоёр да-...бэшээр „зарлагда-...гэд тэмдэглэгдэнэ. ...ховно Совет Хуули-...зохёодог, баталан ...н болохоны гэшэ. ...ы статья соо сесси-...удэр соо болохо ...одорхойлон бэшэхэ ...0—20—30 үдэр.

...эй нютагай Сове-...ийн мэдэлэй газар-...эзэд байлаар гэ-...ой шалгагаан олон ...ой органууд нюта-...удэй шиидхэбри-...ргэхэ ёһотой. Үнэн ...о байдалтай гээшэб? ...епубликанска мэдэ-...гиятинуудэй нютагай ...тэрэ тоодо Буряа-...эй Верховно Сове-...сриннүүдэй Соведэй ...ааһан шиидхэбри-...ийдаа дүүргэнгүй ...Республикын Вер-...дэй сесси дээрэ

ТОЛИ

Халхын-Голой байлдаанай 50 жэлэй ойдо

ШҮЛЭГҮҮДЭЙ ДЭБТЭРҺЭЭ

Доржи Гомбоевич мүнөөнэй Шэтын областиин Дульдургын районой Улаан-Заргантай нютагта 1914 ондо түрэһэн байна. 1939 онһоо партиин гэшүүн, гүйсэд бэшэ дээдэ эрдэмтэй.

1939 ондо Халхын-Голой байлдаанай болоходо, газетэ, листовко гаргаха талаар сэрэгэй корреспондент ябаа. Харин Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда буудагшадай взводой, мүн полкын тугай харуулай взводой командир ябаа.

Д. Г. Гомбоев Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай 1 шатын, Улаан Одоной орденуудтай, дайнай ба ажалай хэдэн медальнуудтай юм.

Дайнай һүүлээр Д. Гомбоев юристээр, журналистаар, ветеринар-зоотехнигээр ажаллаа, партийна, совет худэлмэридэ ябаа. Мүнөө үедэ тэрэ ... гайнгаа арадай музейн дир... тор, дайнай ба ажалай ... рануудай советэй туруулж... юм.

Мүнөө Д. Гомбоевой гэр... шүлэгые уншагшадай анхар... да табинабди.

Доржи ГОМБОЕВ

Мэнэн тала

Айлшаар ябаһан
бидэнэй замда
Аглаг Мэнэнэй
тала дайралдаал.
Аладай дайдада —
Мэнэн талада
Айлайшье утаан
харагдабагүйл.
Нэмжыһэн тала
сэлмэг огторгой
хоёрой
Ниилэһэн хүбөөе
харахада,
Нээрээшье, Мэнэн тала
Нюдэ алдама захагүйл.
Галын голой
эрье дээгүүр
Гаража ябахадаа
зүүлэжэ,
Газарай нюрүү
гэһэмнай,
Гандуу талын
заха байбал.
Харгы замай
холые
Харажал мэдэхын
аргагүйл.
Халхын-Голой
оршон рүү
Хүрдан машинаар табилуулнабд...
Баян тала
гээшэмнай
Баһашье гоё
нютаг байна.
Атар газарынь
ашагламаар,
Арюун агаарынь
амилмаар.
Дорнодой үргэн
талын дундуур
Дондорхой машинаар
табилуулхада,
Дайшалхы түүхэтэй
аян замууд
Дорюун бодол
түрүүлиэ.

Сансарын баатар

Сансарын хүлэг —
«Союз-гушан юһөөр»
Соло татуулан
харайлгаал замбяар,
Һайхан сэдьхэл
хуби заяагаар
Хоёр жолоошод
тойрон нимдээл.
Одо мүшэдэй
олонойнь дундуур
Огторгойдо гаража,
омогорхол асараал.
«Интеркосмосой»
программые бэлүүлэн,
Ород, монгол
хоёрнай нүхэсөөл,
Эгсэ гурбан
минутыи хугасаада
Элһэн тала
эрезлэн зурыгаал.
Монгол ороной
дэбисхэр дээгүүр
Моритой хүнүүдэй
соёроон харагдаал.
Байконур —
нимдэлгыи эхин.
Буйр-нуур
доронь харагдаал.
Зуун нэгэдэхи
Сансарын баатар
Зүблэлтын онгосо
запан ябалсаал.
Монголой түрүүшыи
космонавт
Жүгдэрдэмидын
Гуррагчаа
«Союз» хүлэгэй
хурданай ашаар
Монгол арадтаа
баярхал асараал.

Хани барисаанай жэшээ

Улаан наранай
туяа доро
Урган хүгжөө
Монгол орон.
Азн түбинн
альган дээрэ
Алдаршан бодоо
Улаан-Баатар.
Түргэн урасхалта
сэнхир Туула
Тойрон урдаа
Богдо-Уулые.
Монгол ороной
арюун газар —
Морин хууршын
домогто нютаг.
Богдо-Уулын
боорн хормой —
Баатарай хүшөөтэ
Зайсан-Толгой.
Алдар габьяата
арадай домог —
Арюун дурасхалта
илагшын шэмэг.
Зүблэлтын баатар
хүнүүдэй дурасхал...
Зориг тэмсэлэй
гэршэнь болобол.
Шэн зоригтоной
нангин хүшөө
Шэнэ Монголой
һүндэнь толороол.
Ород арадай
аша туһаар
Арадай хубисхалай
илаһанай түлөө,
Совет Арминн
баатар хүсөөр
Ангиин дайсадые
даралсаһанай түлөө,
Халхын-Голой
халуун тулалдаанда
Хани барисаанай
шалгарһанай түлөө,
Эсэгын дайнай
эсэсэй һүндэ
Илалтын баяр
асарһанай түлөө
Шэн зоригтоной
сүүта хүшөө —
Совет-Монгол
хани барисаанай
Ород, монгол,
буряад арадуудай
Аха дүүгэй
бата нүхэсэлэй
баярай тэмдэ...

Буряадай телевиденин нэгэ дамжуулга тухай

УҺА БАЛГААД ҺУУГА...

Һаяхан, тодорхойгоор хэлэбэл, октябриин 20-ной үдэшэлэн хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга сэнхир экрандамнай гараа бэлэй. Дамжуулгын эхилһэнһээ хойшо долоотойхон аша хубуумни асууһан нюдөөр урдаһаамни хэды дахин хараад, һүүлдэнь иигэжэ ама гараба:

— Энэтнай буряадаар хэлэжэ байтараа, юундэ ородшолжорхино гээшэб?

Үнэхөөрөөшье, тэрээхэн дамжуулга холимог хэлэн дээрэ хэгдээ. Тордиһогүй сэбэр хэлэлгэтэй бэшэшье һаа, яһала буряадаар дуугаржа ерээд лэ, һүүлдэнь хэлэһэнээ оршуулжа гарахадань яахабши? Али Буряадаймнай телевидени шэнэ жанр бии болгоо юм гү? Али хоёрдохи программые харадаг зон — үхибүүд гэел даа,— барандаа худхарһан холимог хэлэтэй болошоо гэжэ ойлгоо юм гү? Юрэдөөл, дамжуулга эмхидхэһэн нүхэдэй тулюураа харуулһан ябадал гэжэ һанабашье, аша хубүүндээ тиигэжэ хэлэхэ гүб даа? Юрэдөө, мэдээшэгүй болоходоод лэ, ашынгаа асуудалые харюугүй үлөөхэ баатай болоо һэм.

Һүүлдэнь багашуулда географиин «хэшээл» үршөөхэ гэжэ дамжуулгын авторнууд бодомжолоо ха. Теэд республикын ямар район хаана оршодог бэ, Улаан-Удэһөө, жэшээнь, Хори ошохо болоо һаа, али зүг руу гүйлгэлдэхэ болонобибди гэжэ үхибүүдһээ байха биш... гоогүйб!

Түнхэнэй, Ахын, Хой... галай районууд респ... хойто зүгтэ, Баунты, ... жанай, Хурамхаанай ... зүүн тээ, Хорин, Му... бэрэй, Бэшүүрэй, Сэ... Хяагтын, Эдэн районуу... да зүгтэ юм гэжэ дам... эмхидхэгшэд үхибүүдэ... гуулна» гэшэ! Энэмни... болоноб? Республикынг... графиие, координат... зүг шэгэй нэрэнүүдые ... гүй хүнүүд тэрэ... бэлдээ юм гү? Али ... үхибүүдтэй шог зугаа... рэлдөө хэхэ гэһыень ... гоогүй гээшэ гүбди?

— Манай Хори Улаан... зүүлжээ байдаг гэжэ... аба, хэлээ хамнайт. ... урда зүгтэ гэжэ хэлэ... жэ аша хубүүнэйнгээ ... һаамни татахада, одоо... даа уһа балгаад һуугаа... зүг шэгэймнай нэрэ ... даһан байгаа юм гү г... һанаандам ороо бшуу... дэнь һураршалһамни... болгогдоһон хэбэргүй.

Хориин, Хяагтын—... районууд хоюулан Ула... һөө урагшаа байдаг бо... Теэд юундэ харгымуу... ёр ондоо тээшээ зург... шэб?

Буряадай телевиде... тэлбэрилэгшэд, манда... сыт!

Б. ХАРАГ...

Кино, театрнуудта

«ДРУЖБА»
ПРИКЛЮЧЕНИЯ КВЕНТИНА ДОРВАРДА, СТРЕЛКА КОРОЛЕВСКОЙ ГВАРДИИ — в 9-40, ИНТЕРДЕВОЧКА — в 12, 15, 18-10, 20-50.

«РОДИНА»
ОНА С МЕТЛОЙ, ОН В ЧЕРНОЙ ШЛЯПЕ — в 10, 16, ТУТСИ — в 12, 14, 18-10, 20, 21-40.

«ПРОГРЕСС»
Красный зал — ИНТЕРДЕВОЧКА (2 серии) — в 9-30, 12-20, 15-10, 18-10, 21. Зеленый зал — УТРО (2 серии) — в 10, 15-20, 20-50, ЛЕДИ ДЖЕЙН (2 серии) — в 12-40, 18-10.

«ЭРДЭМ»
ПОСЛЕ ВОЙНЫ—МИР—в 9-40, 11-10, 12-50, 14-30, КУКОЛКА (2 серии) — в 16, 18-20, 20-40.

«ОКТЯБРЬ»
ПРИКЛЮЧЕНИЯ СПАСА И НЕЛИ — в 9-30, ИНТЕРДЕВОЧКА (2 серии) — в 11, 13-30, 16, 18-40, 21-20.

«ВОСТОК»
МОРОЗКО — в 15-30, МИНЭ — в 17, 19, 21.

ВИДЕОЗАЛ «ОКТЯБРЬ»
СБОРНИК МУЛЬТФИЛЬМОВ — в 14, ЗАКЛЯТИЕ ДОЛИНЫ ЗМЕЙ — в 12, 17-50, ЛЮБОВНЫЙ НЕДУГ (2 серии)—в 15-20.

ВИДЕОЗАЛ «ПРЕМЬЕРА»
ВИДЕОВЫПУСК «ВЗГЛЯД» № 1 — в 12, ВАЛЕРИЙ ЛЕОНТЬЕВ — в 15-50.

Сэнхир экран

СУББОТО, 4

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30 — «120 минута». 9.35 — Скрипичнэ хүгжэмэй концерт. 9.55 — Баримтата фильм. 10.25 — Мультфильмнүүд. 10.45 — «Марковска үдэшэнүүд». 11.10 — «Осенние сны» — ураг һайханай фильм. 12.35— Гэрэй академи. 16.30 — «Девочка и эхо» —үхибүүдтэ фильм. 17.35 — «Номой ханинар». 18.15 — Концерт. 19.05 —Мультфильм. 19.35— Хүгжэмтэ дамжуулга. 19.55—«Мүнөөдэр— түби дэлхэй дээрэ». 20.10 —«Егоров Егоров лэ ха юм. Дүрбэн жэл үнгэрөөд байхада». 21.40 — А. Глазунов. «Раймонда» баледэй хүгжэмһөө сюитэ. 21.55 — **Агууехэ Октябриин Социалис революциин 72 жэлдэ зорюулагдаһан баярай суглаан. Һайндэрэй концерт.** Кремлиин съездүүдэй ордонһоо дамжуулагдаха. Забһартань— Время.

ХОЁРДОХИ ПРОГРА...

МОСКВА. 9.00 — ... гимнастика. 9.15 — «Пр... про Машу и морскую ... — үхибүүдтэ фильм. ... Итальян хэлэн. 10.5... хюун стартнууд». 11.35-... фильмнүүд. 12.05 — ... фильмнүүд. 13.05—«На... лешему капканы» — ... ханай фильм. 17.35— Баримтата фильм... — Мультфильмнүүд... «Экран» — теле-сонин... 19.45 — Бүхэсоюзна сан... «Фитиль» —киножурнал... — Буряад ороной ... МОСКВА. 21.00—«... нойрсогты, багашуулж... Мэдээсэлэй дамжуулга... —Белорус дуунай ... 22.15 — Теннисээр ... дын мүрыкөөн. Время. 23.45—«Пр... жизнь» —ураг һайханай ... 01.35 — Шэнэ һонин...

ҮНЭР БҮЛЫН ЭСЭГЭ

НЭГЭ ҮЕ САГТА ажаһууһан зоной намтар адлирхуу байдаг гээшэ. Жэшээ болгон, нютаг нютагайнгаа үбгэд, хүгшэдые абеаад үзэхэдэ болоно. Хүн бүхэнэйнь хөөрөө шагнаа һаа, намтар бүхэн соо адлирхуу зүйлнүүдые оложо болномоор бээз.

Хяагтын районой Ехэ-Нуга нютагта 1925 ондо түрэһэн Баярта Дылыкнимаевич Гендуновай наһанай намтар үетэн нүхэдэйнь намтарһаа юугээршье илгаатай бэшэ. Нютаг нутыйнгаа зүлгэ ногоон дайдада үеынгөө хүбүүдээр нааданааһан, балшар наһанайнгаа нарата үдэрнүүдые үнгэргөө. Нютагтань Энгельсэй нэрэмжэтэ колхозой эмхидхэгдэхэдэ тэрэ долоотой байгаа һэн. Ехэ, багагүй хамаг улад хамтын ажалда хамсыгаа шамажа ороходоо, ойрын ерээдүйдэ орон нютагаа үнэр баян, жаргалта ажабайдалтай зааһагүй болгохобди гэжэ бата найдажа ябаа.

Найматай Баярта бухал шэрэжэ эхилһээр удахагүй морин косилкаар сабшадаг болоо һэн. Тиигэһээр ехэшүүлтэй адли газарай хүрьһэ урбуулжа, таряа тарижа һураа.

Намар, үбэлэй удаан һарануудта Царамай 7 жэлэй һургуулида таһалгаряагүй һуража, эрдэм мэдэсэтэй болоһон байна. Һургуули дүүргэд, Хяагта хотын дунда һургуулиин 8-дахи, 9-дэхи классуудта һуралсалаа үргэлжэлүүлбэ. Зүгөөр хүбүүн һуралсалаа түгэсэжэ шадаагүй. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн эхилжэ, аха классуудай 14 хүбүүдтэй хамта Баярта сэрэгшэдэй эзэргэдэ жагсаа һэн. Тиихэдэ 1943 оной түрүүшын үдэрнүүд ябажа байгаа. Ном һудартай хүбүүн ябаган сэрэгэй училищида эльгээгдэжэ, сэрэгэй мэргэжэл эршэмтэйгээр шудалжа эхилээ һэн. Богонихон болзор соо училищияа дүүргээд, младша сержантын эзэргэтэй болоожо, Казань шадар байрлаһан сэрэгтэ алба хэһэн байна. Энэ эзэгэй удаа тусхай курсада һурежа, младша лейтенантын эзэргэтэй болоод, 1944 оной тэн багаар хардуу үедэ залуухан сэрэгшэ хажуу талаар дэот тээшэ мүлхижэ, арбаад алхам зайн үлэхэлөөр, үндэгэд гэзэ гранатаяа шэдэжэ, дайсаниие усадхаа һэн. Энээнһээ урдахана дайсанай ,номонһоо 2-дохи взводой командир сээжэ руугаа буудуулһан байгаа. Тэрэнэй шуһа гаража хэбтэхые харанаар, 1-дэхи взводой командир Гендунов шударгыгаар дүтэлжэ, нүхэрөө ханааб тээшэ шэрэбэ. Тиигэжэ ябаһаар өөрөө хүл руугаа шархатаһан юм. Дайшалхы газарай ара талаар 6 модоной зайда байһан полевой госпиталь соо тэдэ хоёр аргалуулжа байхадаа, уулзаа һэн.

— Мүнөө болоходо, тэрэнэйнгээ нэрые мартажархёоб. Ами наһыень абарһандамни гүнэзгы бахархалаа мэдүүлһэн юм,— гэжэ Баярта Дылыкнимаевич хөөрэнэ.

1945 ондо, илалтын дуунай ойртоод байхада, офицер Гендунов үшөө дахин шархатаһанайнгаа һүүлээр сэрэгһээ табигдаад, нютагаа бусажа ерэһэн байна.

БАЯРТА ДЫЛЫКНИМАЕВИЧ саашанхи бүхы наһаяа багшалхы худэлмэридэ зорюулаһан. 1945 ондо Ехэ-Худэриин нүргуулида багшалжа эхилһэн юм. Ород хэлэ, литература болон түрэлхи хэлээ, литературыяа Хяагтын интернат һургуулида заадаг байгаа. 1957 онһоо Хяагтын 3-дахи интернат һургуулиин директорээр худэлөө һэн. Саашанхи жэлнүүдтэ Ехэ-Худэриин, Сухын дунда һургуулинуудта дорооһоо ургажа ябаа хүбүүд, басагадта эрдэм мэдэсэ олгуулжа, сэбэр сэхэ абари заитайгаар хүмүүжүүлжэ ябаа.

Габшагай ажалайнгаа түлөө нүхэр Гендунов «РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник» гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэдэ хүртэнхэй. Хэдэн медальнуудаар урмашуулаганхай юм. Аюулта жэлнүүдтэ Эсэгэ ороной гоо зрхэ сүлөөе зоримгойгоор хамгаалалсаһанайнгаа түлөө дайшалхы офицер Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай 1-дэхи шатын, Улаан Одоной орденуудаар, олон тоото медальнуудаар шагнагданхай юм.

Баярта Дылыкнимаевич — үнэр бүлын эсэгэ. Абари зангай, жаяг заршамай талаар арюун сэбэрээр хүмүүжүүлэгдэһэн дүрбэн үхибүүдынь мүнөө булта бээз даажа, наһанайнгаа уужам харгыда гаранхай юм.

Александр хүбүүниинь Обручевой нэрэмжэтэ Хизаар ороноо шэнжэлэлгын научна шэглэлтэй музейн эрдэмтэ хүдэлмэрилэгөөр хэдэн жэлэй туршада ажаллахадаа, түрэл Буряадайнгаа домогто түүхэ шэнжэлэн элирүүлхэ шухала хэрэгтэ өөрынгөө хубитые оруулалсана. Надежда хүүгэдэй саадай багша-хүмүүжүүлэгшээр мүнөө үедэ худэлжэ байнхай. Басаган Улаан-Удын багшанарай институтдай хари хэлэнүүдэй факультедтэ һуража гараа. Татьяна 2-дохи дунда һургуулида библиотекарь юм. Людмила 2-дохи дунда һургуулиин эхин класста заадаг.

Ута наһанайнгаа үлэы хаһада уулажа ниилэһэн хани нүхэрынь — үнэр бүлын эхэ Ханда Батуевна медсестрагаар олон жэлдэ худэлһэн байна.

Үнэр бүлын гэшүүд жэл ошохо бүри улам олошоржо, үбгэн хүгшэн хоёрые баясуулдаг. Мүнөө Баярта Дылыкнимаевич Ханда Батуевна хоёр 6 аша, зээтэй болонхой юм.

Ажалай болон дайнай буурал ветеран амгалан тайбан амидаралда хабаатай үйлэ хэрэгүүдээр үргэлжэ һонирхожо, наһаата болоожол һуудаг.

— Илангаяа нацинуудай хоорондохи харилсаанай яаха аргагүйгөөр хубилжа байһанда гайхалаа барахаар лэ. Дайн соо Эстониие сүлөөлэлсэхэдэмни, үндэһэн яһатан совет сэрэгшэдтэ айхабтар һайнаар хандадаг һэн. Тиигээд мүнөө болоходо, наһаа үнөөндэ ороошогүй гажа бууру юумэ дуулахада, голхорхоор байна. Тэндэхи зоной эрхэ сүлөөгэй түлөө ямар олон хүбүүд ами наһаа үгөөб даа,— гэжэ Баярта Дылыкнимаевичай толгойгоо һэжэрэн һуухада, сэдьхэлэйнь байдалые ойлгохоор һэн.

Д. ДАМБАЕВ,
манай корр.

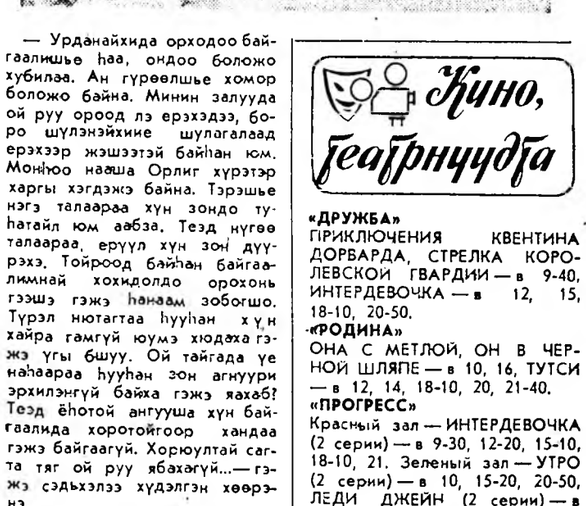

— Урданайхида орходоо байгаалишье һаа, ондоо болоожо хубилаа. Ан гүрөөлшье хомор болоожо байна. Минин залууда ой руу ороод лэ ерэхэдээ, боро шүлэнэйхие шулагалаад ерэхээр жэшээтэй байһан юм. Монһоо нааша Орлиг хүрэтэр харгы хэгдэжэ байна. Тэрэшье нэгэ талаараа хүн зондо туһатайл юм аабза. Теэд нүгөө талаараа, ерүүл хүн зон дүүрэхэ. Тойроод байһан байгаалимнай хохидолдо орохонь гээшэ гэжэ һанаам зобогшо. Түрэл нютагтаа һууһан хүн хайра гамгүй юумэ хюдаха гэжэ үгы бшуу. Ой тайгада үе наһаараа һууһан зон агнуури эрхилэнгүй байха гэжэ яахаб? Теэд ёнотой ангууша хүн байгаалида хоротойгоор хандаа гэжэ байгаагүй. Хорюултай сагта тяг ой руу ябахагүй...— гэжэ сэдьхэлээ худэлгэн хөөрэнэ.

Габаа Аюрович Аюша Дымбрыловна хоёр нёдондо жэл хүүгэдээ, түрэл гаралаа, нютагайхинаа суглуулжа, алтан түрэеэ тэмдэглэлэн юм. Эбтэй зетэй энэ бүлын табан үхибүүд өөнэдөө гэр айл боложо, ажабайдалай үргэн харгыда гаранхай. 24 ашанар, 5 гушанар байха.

Иигэжэ үри хүүгэдээ үдхэжэ, үндэр наһатай тээбии, таабай болонхой, түрэл нютагтаа амгалан тайбан һуухаһаа ехэ жаргал байха аал?

Г. ДАГБАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Аюша Дымбрыловна, Габаа Аюрович Гыргеновтэн.

Авторай фото.

ТЭЭБИИ, ТААБАЙ БОЛОНХОЙ.

Намарай эхинһээ тэнгэриин шарай хубилжа, гэнтэ сэлмэнэ, гэнтэ бүрхэнэ. Сэлмэг һүнинүүд хоноходоо, дарагар сагаан хюруу унажа, үбһэ ногоон хагдаржа захалаад, нэбша намаан шарлажа, дайдын шарай алтан шара үнгөөр хушагдаба. Энэл үедэ ербаад хоногой туршэда сэлмэг тэнюун үдэрнүүд тогтошодог. Номин хүхэ тэнгэреэр хаа яахан бүлэг бүлэгөөрөө «бэлшэнэн» хүбэн сагаан үүлэнэй саанаһаа шараһан улаан наран зунайхидэл ааяма халуунааршье бэшэ һаа. аятай зохидоор жэгнэнэ. Эдэл үдэрнүүдтэ бухинданан бугануд олон һалаатай эбэрээрээ сагдуулнуудые шүргөөжэ, урда туруугаараа газар маллажа, бээз һорино. Тиинһээр бугын дуунай хаһа оршохо.

Залуудаа барагхен ангуушадай тоодо ябаһан Габаа Аюрович баһал сүлөөгөө алдашохэ даа. Нууха, байхашье газараа оложо ядашоод, үдэшэ үүлөөниинь хэрэлсы дээрээ гараад, Сорог нуурниие тойроод һубариһан үүдэр хаданнууд тээшэ шэртэжэ, шагнаархан зогсохо.

— Үгы, энэ юугээ шагнаархан байнаб...? Буга, хандагай эрьюулхэ наһан ошоо гэжэ мэдыш, юртдөө,— гэжэ Аюша Дымбрыловна хүгшэнэйнгөө хорогуйхэнөөр гэмэрхэдэ:

— Тураг шубуун үбгэрөөшье һаа, турлаагаханда зубхэн байха... түрүүшын сананаар энээхэн руугаа ябаад ерэхэдээ, малгайн хэрмэ асархал байхаб,— гэжэ харюусаад, Габаа Аюрович ямаан һахалса эльбэсэгэһээр гэртээ орохо баатай болохо. Сүлөө сагтаа ой зайжа, агнуури хэдэг байһан хүнэй эжэлжэ ядаһаниинь ойлгосотой юм ааб даа.

Бугын дуудаанаар буу барижа, ойдо гарахаяа болёошье һаа, үглөөнэй наранаар гү, али үдэшын боро хараанаар оршон тойроной аали намдуун байдалые хаха зуран зэдэлшэдэг һайхан дууе түрүүлэн шагнаха гэһэн ангуушанай хорхойе булиха хүсэн хомор юм аабза...

Г. А. Гыргенов 1916 ондо Ахын районой Хүүргэ нютагта түрэһэн юм. Энэл нютагтаа эхин һургуулиин 2 класс дүүргээд, хара багаһаа түрэл колхоздоо ажал хэжэ эхилһэн намтартай.

Эдир наһанһаа эдэбхи үүсхэлэй Габаа хүбүүн 1936 ондо комсомолдо ороо һэн. 1940 оной һүүл багаар коммунис партиин гэшүүнээр абтаад, биледээ абаадүйдэ ь хархис фашистнууд хара наһаатайгаар Совет орондомнай добтолон ороод. Габаа Аюрович нютагайнгаа хүбүүдээр баруун дайнда мордоо бэлэй. Залуу сэрэгшын богонихон һуралсал гарһанайнгаа удаа, артиллерийнхэ дивизиин, бүридэлдэ абтажа, Ленинград шадархи хатуу шанга байлдаануудта оролсоһон байна.

— Намарай һүүл багаар янгикамэ хүйтэн болоодүйшье һаа, нүкинь нилээд хүйтэн хонодог болоод бэйгаа. Нүниин хараахые нөмбөашалжа, дайсадай хаагуур байһые элирүүлхэ даабари абажа, дүрбэн сэрэгшэн тагнуулда ошоо бэлэйбди. Хойно хойноһоо нүбариндан, болгоомжотойгоор ябажа, түмэр харгы алдлаад, нарһан ой руу оробобди. Тэр нэгэ хэды ябаад байтарнай, нэгэ юумэнэй түбжэгэнэхэ дуулдаба. Һэмээхэн марязһаар дүтэлхэдэмнай, бэгэшэ дэгэрашаһан немец чесовой байра дээрээ байжа ядан хатаржа байбал даа. Ленинград шадарай шиигтэй уларилтай хүйтэхэн һүни тэрээндэш ородоош таарахагүй байшоо ха юм,— гээд, Габаа Аюрович ангуутэйхэнээр энезбхилжэ, хөөрөөгөө саашань үргэлжэлүүлнэ:— Үйн болгонгүй, амыень таглаад, абаад хүрэжэ ерээ һэмди. Уданшьегүй түргэн добтолго хэжэ, тэрэ нэрһан тужа соо хороод байһан дайсадые усадхаа ягша һэмди. Тагнуулда ябаһан бидэ дүрбэн сэрэгшэндэ хэрэгтэйхэн «хэлэ» асарһанай түлөө, «Шэн зоригой түлөө» гэһэн медальнуд барюулагдаа һэн.

Волховско фронтдо байлдаанда ябаһан Г. А. Гыргенов 1942 оной намар хүндөөр шархатаад, госпитальдо хэбтэнэй удаа сэрэгэй албанһаа табигдажа, түрэл Ахяяа бусаа бэлэй, Нютагаа ерээд, хүсэд эдэгээгүй шархаяа эдэгээжэ, аргаламжада ябаха саг байгаагүй. Хархис фашистнуудые номнахын тула эндэшье — дайн дажарай галһаа холо байһан түрэл нютагтаа ажал худэлмэридэ хам оролсохо хэрэгтэй байгаа бшуу.

Габаа Аюрович 1945 ондо, Агуу Илалтын жэлдэ Коммунис партиин гэшүүнээр дахин абтажа, улаан биледтэй болсо һэн. Наһанайнгаа амаралтада гаратараа, элдэб ажалда ябаа. Хүүргын һүнэй фермые даагшаар, «50 лет Октября» колхозойнгоо правлениин түрүүлэгшын орлогшоор худэлөө.

Иигэжэ Г. А. Гыргенов багаһаа хара ажалай амта таниижа, Эхэ ороноо хархис дайсадһаа хамгаалжа дарин утаан соогууршье ябалсаад, хүндөөр шархатажа, дайн дажарай бухы муухайе арһа мяхаараа үзөө. Түрэл нютагтаа шэнэ байдалай түлөө эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан, орон дотороо боложо байһан хубилалтануудые бэзэрээ үзэһэн хүн болоно. Тиихэдэ 30 аад гаран онуудай хүн зониие үймүүлһэн «хара хирэгэй» һүймөөтэ жэлнүүдыешье һанадаг.

— Гуша гаран оноор, юрэдөөл, хатуухан лэ саг байгаа даа. Аха наашье олохон зон хэмалганда ороһон байха. Манай Хүүргын Дандин Самаев колхоздоо бухгалтераар худэлжэ байһанаа абаашагдаад, һураггүйгөөр үгы,— гэжэ тэрэ жэлнүүдые ухаан соогоо эрьюулэн бусаажа, шарайнь барагар хара болошоод, нилээд дуугай һуугаа бэлэй.

Халуун шулуу долёоһон, наһан соогоо элдэб юумэ үзэнэ, хараһан хүнэй үнгэрһэн наһаяа уудалан һуухада, ехэтэ һонирхон шагнаа бэлэйб. Тиихэдэ тойрожо байһан байгаалиин хубилһан тухай Габаа Аюрович ... ехэтэ һанаагаа зобожо:

— Урданайхида орходоо байгаалишье һаа, ондоо болоожо хубилаа. Ан гүрөөлшье хомор болоожо байна. Минин залууда ой руу ороод лэ ерэхэдээ, боро шүлэнэйхие шулагалаад ерэхээр жэшээтэй байһан юм. Монһоо нааша Орлиг хүрэтэр харгы хэгдэжэ байна. Тэрэшье нэгэ талаараа хүн зондо туһатайл юм аабза. Теэд нүгөө талаараа, ерүүл хүн зон дүүрэхэ. Тойроод байһан байгаалимнай хохидолдо орохонь гээшэ гэжэ һанаам зобогшо. Түрэл нютагтаа һууһан хүн хайра гамгүй юумэ хюдаха гэжэ үгы бшуу. Ой тайгада үе наһаараа һууһан зон агнуури эрхилэнгүй байха гэжэ яахаб? Теэд ёнотой ангууша хүн байгаалида хоротойгоор хандаа гэжэ байгаагүй. Хорюултай сагта тяг ой руу ябахагүй...— гэжэ сэдьхэлээ худэлгэн хөөрэнэ.

Габаа Аюрович Аюша Дымбрыловна хоёр нёдондо жэл хүүгэдээ, түрэл гаралаа, нютагайхинаа суглуулжа, алтан түрэеэ тэмдэглэлэн юм. Эбтэй зетэй энэ бүлын табан үхибүүд өөнэдөө гэр айл боложо, ажабайдалай үргэн харгыда гаранхай. 24 ашанар, 5 гушанар байха.

Иигэжэ үри хүүгэдээ үдхэжэ, үндэр наһатай тээбии, таабай болонхой, түрэл нютагтаа амгалан тайбан һуухаһаа ехэ жаргал байха аал?

Г. ДАГБАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Аюша Дымбрыловна, Габаа Аюрович Гыргеновтэн.

Авторай фото.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номертоо

СССР-эй Верховно Советэй зүбшэн хэлсэлгэдэ СССР-эй гражданинуудай пенсионно хангалга тухай Хуулиин проект дурадхагдаа. Энэ асуудалаар элидхэл хэһэн СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ Н. И. Рыжков пенсионно тэдхэмжэ гухай хуулиие шэнжэлэн хэлэхэдээ, тэрэнэй ёноор ороной ажал хэхэ шадалгүй бүхы эрхэтэд тэдхэмжэдэ абтаха болоно гэжэ тэмдэглэһэн байна. Тиигэжэ шэнэ Хуулиин ёноор хоёр ондоо пенси тодорхойлогдохонь: урда байһан ажалай пенси ба социальна (шэнээр оруулагдажа байһан) пенси. Түрүүлэн тооложо үзэһэнэй ёноор пенсиин реформые мүнгөөр хангалгада 29 миллиард түхэриг хэрэгтэй болохо байна. Пенсионно хангалгые һайжаруулхэ талаар хойшолуулашагүй хэмжээ ябуулганууд тухай баталагдан абтаһан Хуулиин ёноор һомолголоһон –6,5 миллиард түхэриг-һөө гадуур иимэ мүнгэ зөөри пенсионно тэдхэмжэдэ гаргашалагдаг болохонь. Н. И. Рыжковой элидхэл газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи, гурбедахи хуудаһануудта толилогдобо.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй арбан нэгэдэхи сесси тухай информационно мэдээсэл, сесси дээрэ Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ дапутат К. К. Шомоевой хэһэн элидхэл хуряангыгаар номерто үгтэнэ. Мүн лэ эндэ Буряадэй АССР-эй Верховно Советэй тогтоол толилогдобо.

Газетын дүрбэдэхи хуудаһанда — «Субботын үдэрэй галхан». «Энэрхы сэдьхэл» гэһэн нинтэ гаршаг доро журналистка Александра Коротаевагай «Мэдүүлгэ хүлеэнгүйгөөр...» гэһэн статья энэ хуудаһанда толилогдобо.

Прибайкалиин Золотой ключ нютагта ажаһуудаг ураг гартан Илья Васильевич Разницын тухай Н. Шавинагай зураглал энэ хуудаһанда бии.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23 редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-... отделы: партийной жизни и пропаганды — 2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — ... советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-34-05, переводов ..., писем и селькоров — 2-67-81, корректорская — 2-33-61, выпускающие — 2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, Северобайкальск — 35-73, п. Хориск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 31. Н-04573. Заказ № 254. Индекс 04613.